

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

2008-06-19
1 (2)
Dnr 69-2008:790

Redovisning av ett regeringsuppdrag - Distansundervisning för i Sverige bosatta elever

Dnr U2008/1675/G
U2007/2910/G

Skolverket har den 28 februari 2008 fått regeringens uppdrag att föreslå hur distansundervisning för elever som är bosatta i Sverige ska få anordnas i grundskolan, gymnasieskolan och motsvarande fristående skolor samt sameskolan.

Skolverket gavs möjlighet att särredovisa deluppdrag 1 a beträffande modersmålsundervisning i de nationella minoritetsspråken. Skolverket har den 3 mars 2008 redovisat sitt förslag om förordning om försöksverksamhet med distansundervisning i nationella minoritetsspråk och föreslagit en försöksverksamhet med start den 1 juli 2008 och lämnade förslag till författningstext.

Skolverket lämnar i bilagd PM förslag till reglering för distansundervisning för språk, ämnen/kurser i gymnasieskolan, elever med medicinsk eller psykosocial problematik samt elever med särskilda talanger. Syftet med distansundervisning är att öka elevens tillgång till utbildning inom skolväsendet. Genom förslaget har Skolverket utformat distansundervisning som en möjlig lösning för elever att få tillgång till undervisning som annars skulle vara omöjlig att genomföra. Förslaget tar bl.a. hänsyn till elevers olika behov och förutsättningar, bristen på behöriga lärare och glesbygdens villkor.

Distansundervisning definieras som *en interaktiv undervisningsmetod där elev och undervisande lärare är fysiskt åtskilda*. Distansundervisning genomförs av en lärare som arbetar på distans från en annan skola eller kommun. Eleven får stöd av en handledare som kontinuerligt följer elevens kunskapsutveckling. Huvudregeln är att eleven är i sin hemskola och att distansundervisningen genomförs under skoldagen.

Förslaget har tagits fram efter samarbete med Myndigheten för Skolutveckling. Arbetsgruppen har letts av Skolverkets chefsjurist Ingegärd Hilborn och består av Charlotte Wieslander, sekreterare, Anna Westerholm, Iréne Sehlin, Charlotte Mannerfelt, Anna Medin och därtill Mats Wennerholm, Myndigheten för skolutveckling.

Per Thullberg
Generaldirektör

Charlotte Wieslander
Undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har även följande i Skolverkets verksamhet deltagit: Ragnar Eliasson, Ann Carlson Ericsson och Ann-Charlotte Gunnarsson.

Distansundervisning för i Sverige bosatta elever

Innehållsförteckning

1. Inledning	2
2. Sammanfattning	3
3. Uppdraget	5
4. Distansundervisningens framväxt	6
5. Pågående verksamheter	8
6. Begrepp och definitioner	10
7. Uppdragstagare och entreprenad vid distansundervisning	13
8. Villkor för distansundervisning	17
9. Språkundervisning på distans	20
10. Ämnen och kurser på distans i gymnasieskolan	26
12. Distansundervisning för elever med särskilda talanger	34
13. Konsekvenser av förslaget	37
14. Övriga frågor	38
15. Förslag till författningstext	40

Bilaga 1 Uppdrag till Statens skolverk om distansundervisning för i Sverige bosatta elever

Bilaga 2 Distansundervisning i ämnet modersmål för elever med nationella minoritetsspråk

Bilaga 3 Skolverkets samråd avseende elever med medicinsk eller psykosocial problematik

Bilaga 4 Pågående verksamheter

1. Inledning

Distansundervisning har sedan länge funnits som en möjlighet inom främst vuxenutbildningen. Studier på distans har förverkligat för många människor att studera och samtidigt kunna bo kvar i sin hemkommun. Parallellt med den snabba tekniska utvecklingen har distansundervisning i viss utsträckning också tagit plats inom barn- och ungdomsutbildningen. Någon reglering i skolförfattningarna har dock inte funnits annat än för viss försöksverksamhet inom gymnasieskolan.

Genom tekniken finns i dag goda förutsättningar att genom distansundervisning som arbetsmetod använda sig av en lärare i en annan kommun eller i en fristående skola. Fördelen är att eleven kan vara kvar i sin egen skola och samtidigt komma i åtnjutande av särskild kompetens som inte kan erbjudas av hemkommunen. I vissa fall, t.ex. när det gäller modersmålsundervisningen, krävs mycket speciella kompetenser hos lärarna och det är inte rimligt att varje kommun bygger upp en organisation för detta.

Eleverna får en större tillgång till kurser och möjlighet till en flexiblare skolgång än vad som är möjligt om man håller sig till den egna skolan. Genom de villkor som Skolverket föreslår ska gälla kommer utbildningen också att ha förutsättning att vara av hög kvalitet. Distansundervisning innebär också att elever ytterligare tränar sin förmåga att lära sig lära samt att förbättra sin digitala kompetens: två av nyckelkompetenserna i EU:s program för livslångt lärande.

Genom distansundervisning kan nedanstående syften uppnås:

- Andelen elever som deltar i modersmålsundervisningen i nationella minoritetsspråk och övriga modersmål kan öka.
- Eleverna kan läsa kurser som de annars inte skulle ha haft tillgång till.
- Färre elever kommer att ha långa avbrott i studiegången om de av något skäl inte kan delta i den ordinarie undervisningen.

Skolverkets förslag till reglering syftar således till att ge eleverna ökad tillgång till undervisning inom ett antal områden. Distansundervisning ska ses som en möjlighet som ger kommunerna ytterligare ett redskap när det gäller att uppfylla sina skyldigheter. Samtidigt bör framhållas att förslaget inte innebär någon skyldighet för kommunen att tillhandahålla utbildning på distans. Målsättningen är att distansutbildningen blir en kvalitativt god pedagogisk lösning i de fall där undervisning annars inte hade kunnat komma till stånd.

Förslagen tar sikte på kommuner och viss utsträckning fristående skolor. I den mån landsting anordnar gymnasieutbildning omfattas också de av förslagen.

2. Sammanfattning

I det följande redovisas Skolverkets förslag när det gäller distansundervisning inom barn- och ungdomsutbildningen.

Skolverket föreslår att distansundervisning får erbjudas när den egna skolan inte har ett tillräckligt elevunderlag eller när lärare saknas. Undervisningen ska ha samma mål och i övrigt vara likvärdig med den undervisning som sker i skolan. Materialet ska vara utformat så att det överbryggat det fysiska avståndet. Huvudregeln är att distansundervisning genomförs på elevens hemskola under skoltid. Det är således läraren som arbetar på distans. Distansundervisning är enligt Skolverket *en interaktiv undervisningsmetod där elev och undervisande lärare är fysiskt åtskilda*. Handledaren ska vara fysiskt tillgänglig och följa elevens kunskapsutveckling.

I de villkor som Skolverket ställer upp ingår att distansläraren ska vara en behörig lärare med goda kunskaper i distansundervisning med stöd av informations- och kommunikationsteknik. Även den obligatoriska handledaren är en behörig lärare vid elevens hemskola men i något annat ämne än det som distansundervisningen avser. Både distansundervisningen och samarbetet mellan handledaren och distansläraren måste utformas så att distansläraren får tillräckligt underlag för bedömning och betygssättning. Interaktion mellan lärare och elev samt mellan elever är en förutsättning och läroplanens mål om social, kulturell och medborgerlig fostran ska kunna uppnås. Handledaren ska även vara en garant för att eleverna får sin rätt till lärarledd undervisning tillgodosedd.

När eleven följer ett visst ämne eller kurs på distans ska detta framgå av elevens individuella utvecklingsplan, individuella studieplan eller i förekommande fall åtgärdsprogram.

Anordnande av distansundervisning

En kommun eller fristående skola föreslås kunna anlita en lärare som är anställd i en annan kommun eller fristående skola (uppdragstagare). Lösningen är enkel, eftersom läraren har sin anställning i en annan kommun men via tekniken knyts till skolan på ett sådant sätt att de kan anses delta i verksamheten på skolan och ha en nära kontakt med rektor. Det är en fördel att dessa lärare redan finns i en myndighet eller i en fristående skola som är godkänd av Skolverket.

I de fall distansundervisningen är tänkt att ske i större omfattning går det förmodligen juridiskt inte längre att betrakta det som en uppdragstagare utan det bör ses som en entreprenad. Lösningen är mer komplicerad och vad som är större omfattning är svårt att fastställa och detta måste avgöras från fall till fall. Skolverket har valt att dra gränsen vid de fall där det rör sig om en regelbunden verksamhet som omfattar fler än 20 elever.

Skolverket föreslår även en ändring i entreprenadlagen som innebär dels att en kommun får sluta avtal med en annan kommun eller en fristående skola om viss distansundervisning, dels får svara för utförandet av distansundervisning åt en annan kommun. Det sistnämnda innebär en lättnad i den kommunala kompetensen som bl.a. anger att en kommun inte får ge ”permanent överkapacitet” till någon annan. Skolverket föreslår vidare att bestämmelserna om distansundervisning samlas i en särskild förordning.

När det gäller fristående gymnasieskolor utreds för närvarande möjligheten att lägga ut undervisning på entreprenad¹. Fristående skolors möjlighet att anlita uppdragstagare föreslås dock vara desamma som för en kommun.

Språk

Skolverket föreslår att distansundervisning får erbjudas i ämnet moderna språk i grundskolan och gymnasieskolan samt i modersmål och studiehandledning på modersmålet även för elever i särskolan och gymnasiesärskolan. Skolverket har tidigare överlämnat förslag till försöksverksamhet när det gäller modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk (dnr 60-2008:460). I detta förslag har distansundervisning för elever med nationella minoritetsspråk arbetats in.

Ämnen och kurser

När det gäller gymnasieskolan innebär distansundervisning ökade möjligheter för huvudmännen att samverka om delar av utbildningar i gymnasieskolan. Undervisning på distans föreslås inom gymnasieskolan kunna erbjudas i nationellt fastställda kurser inom nationellt fastställda inriktningar, projektarbete, valbara kurser och individuellt val. Om det finns särskilda skäl, exempelvis när en lärare plötsligt slutar i en glesbygdsskola, bör distansutbildning under en begränsad tidsperiod kunna förekomma även inom kärnämnen och gemensamma karaktärsämnen.

Elever med medicinska eller psykosociala problem

För elever som av medicinska eller psykosociala skäl inte kan delta i den ordinarie undervisningen i grund- eller gymnasieskolan, kan skolan som ett led i arbetet med särskilt stöd erbjuda undervisning på distans. Det är då möjligt att hela eller delar av undervisningen under en tidsbegränsad period förläggs till hemmet eller t.ex. ett behandlingshem. Målsättningen ska vara att upprätthålla kontinuitet i undervisningen och undvika längre studieavbrott samt att eleven så snart som möjligt ska kunna återvända till den ordinarie undervisningen. Det ska utses en ansvarig handledare från elevens hemskola.

I de överenskommelser som tecknas måste det klart framgå vilken skola som är elevens hemskola och att det är rektor för hemskolan som har tillsynsansvaret för eleven. Överenskommelsen bör också innehålla tidsbegränsning och uppgifter på hur distansundervisningen ska följas upp och eventuellt förändras. Distansundervisning för elever med medicinska eller psykosociala problem föreslås regleras i skolformsförordningarnas bestämmelser om särskilt stöd.

Förslag om försöksverksamhet för elever med särskilda talanger

Med särskilda talanger menas elever som vill och, i ökad studietakt, kan fördjupa och bredda sina kunskaper under sin tid i grund- respektive gymnasieskolan.

Elever i grundskolans år 6-9 med särskilda talanger i språk, matematik och naturvetenskap bör i form av en försöksverksamhet erbjudas undervisning på distans inom dessa ämnen samt övriga kärnämnen och gemensamma karaktärsämnen i gymnasieskolan.

¹ Utredningen om lika villkor för offentliga och fristående skolor, dir. 2007:33

För elever i gymnasieskolan skulle en försöksverksamhet kunna genomföras i samband med den föreslagna försöksverksamheten om gymnasiala spetsutbildningar i matematik, naturvetenskapliga, samhällsvetenskapliga och humanistiska ämnen (U2008/3879/G, 2008-05-26).

Övriga frågor

Skolverket föreslår fortsatt forskning och pedagogisk utveckling inom distansundervisning. Därtill bör frågan om distansundervisning för de elever som befinner sig på institution utredas vidare, liksom möjligheten till distansundervisning för den gymnasiala lärlingsutbildningen och i teckenspråk.

3. Uppdraget

Skolverket fick den 28 februari 2008 regeringens uppdrag att föreslå hur distansundervisning ska få anordnas i grundskolan, gymnasieskolan och motsvarande fristående skolor samt sameskolan för elever som är bosatta i Sverige (se bilaga 1)². Skolverkets bedömningar ska utgå från vad som är bäst för den enskilde eleven och elevens behov. Förutsättningen är att elevers tillgång till en undervisning som bidrar till en god kunskapsutveckling ska öka, samtidigt som läroplanens mål och riktlinjer när det gäller skolans roll som social och kulturell mötesplats beaktas. Förslagen bör vidare utgå från alla elevers rätt till stöd i den ordinarie undervisningen och i den sociala miljö klassrummet utgör.

Uppdraget består av flera delar: språkundervisning, ämnen/kurser i gymnasieskolan, elever med social eller medicinsk problematik och elever med särskilda talanger. Skolverket ska för respektive berörd elevgrupp bedöma hur förslagen förhåller sig till begrepp som t.ex. lärarledd undervisning, garanterad undervisningstid och krav på närvaro. Skolverket ska även analysera hur distansundervisning förhåller sig till skolans tillsynsansvar, elevens rättssäkerhet samt bestämmelser om betygssättning. Ett förslag till införande av distansundervisning ska också värderas utifrån hur den bidrar till elevens sociala, kulturella och medborgerliga fostran.

I uppdraget ingår att föreslå vad som avses med begreppet distansundervisning samt att klargöra när och under vilka förutsättningar distansundervisning kan få förekomma. I uppdraget ingår även att föreslå de författningsändringar som Skolverket finner nödvändiga för att distansundervisning inom nedanstående områden ska kunna införas.

Skolverket har särredovisat deluppdrag 1 a den 3 mars 2008 (dnr 60-2008:460). I deluppdraget som bifogas som bilaga 2, föreslog Skolverket en försöksförordning för att möjliggöra distansundervisning i modersmål för elever med de nationella minoritetsspråken samiska, finska, meänkieli, jiddisch och romani chib då den egna skolan inte har ett tillräckligt elevunderlag eller när lärare med adekvat utbildning saknas. Skolverkets förslag var utformat så att verksamheten skulle kunna starta den 1 juli 2008. Det förslag som ges i denna PM är annorlunda utformat för att bli enhetligt med den övriga distansundervisningen som föreslås i språk (se vidare avsnitt 9).

² Uppdrag till Statens skolverk om distansundervisning för i Sverige bosatta elever 2008-02-28, U2008/1675/G; U2007/2910/G

Utredningsarbetet

Arbetet har bedrivits av en arbetsgrupp som har letts av chefsjuristen Ingegärd Hilborn och med Charlotte Wieslander som sekreterare. Anna Westerholm, Iréne Sehlin och Charlotte Mannerfelt har också ingått i gruppen. Arbetet har bedrivits i nära samarbete med Myndigheten för skolutveckling och Mats Wennerholm har deltagit i arbetsgruppen.

Skolverket har i särskild ordning samrått om elevgruppen med psykosocial eller medicinsk problematik. Vid samrådet deltog Socialstyrelsen, Specialpedagogiska institutet (SIT), Sveriges sjukhuslärarförening, Statens institutionsstyrelse (SiS) samt representanter från Nationellt Centrum för flexibelt lärande (CFL), ESS-gymnasiet, Sofia Distansutbildning och Värmdö distans. En sammanställning av anteckningarna från samrådet redovisas i bilaga 3. Skolverkets förslag har även delgivits samrådsgruppen för synpunkter.

Studiebesök har genomförts vid Sofia Distansutbildning och Korrespondensgymnasiet i Torsås, där även Liber Hermods deltog.

Skolverket har även fört allmänna diskussioner om distansundervisning med Specialpedagogiska institutet och Nationellt Centrum för flexibelt lärande. Pajala kommun har presenterat sin fjärrundervisningsmodell vid besök på Skolverket. Diskussioner har även förts med fler kommuner. Arbetsgruppen har i särskild ordning mött Sveriges kommuner och landsting och utredningen har även delgivits Skolverkets kommunala referensgrupp samt Fristående skolors riksförbund.

4. Distansundervisningens framväxt

Distansundervisning har funnits organiserad i 120 år i Sverige. Det är dock först under de senaste 10 åren som metoden tagit fart även inom ungdomsskolan. Tekniken och människors rörlighet har skapat möjligheter som ingen kunde drömma om när Hermods korrespondensinstitut grundades år 1898.

Historik

Den ursprungliga intentionen³ med distansutbildningen var att nå så många som möjligt utan att behöva samla de studerande under en gemensam tid och i ett gemensamt rum. Studier på distans förverkligade för många människor att studera och samtidigt försörja sig och sin familj. Genom korrespondensstudier kunde många människor som av geografiska skäl inte hade möjlighet att ta sig till en skola eller stad tillgodoräkna sig utbildningen.

Parallellt med den snabba tekniska utvecklingen har distansundervisning i gymnasieskolan gått från att 1990⁴ vara en oreglerad och i viss mån icke accepterad undervisningsform till att få en första reglering genom *förordningen* (2000:158) *om försöksverksamhet med distansundervisning i gymnasieskolan*.

³ Skolverket, *Försöksverksamhet med distansundervisning i gymnasieskolan*, slutrapport 2003. Dnr 2000:1619

⁴ Regeringens proposition 1997/98:167 *Gymnasieskola i utveckling – kvalitet och likvärdighet*

Under den mellanliggande tiden hade Distansutbildningskommittén (DUKOM) uttryckt sig positivt om distansundervisning som pedagogisk princip⁵. DUKOM menade att genom att eleven själv kan söka kunskap, ta ett större personligt ansvar och få möjligheten att välja kommer distansundervisning att gynna det flexibla lärandet.

Även inom EU-kommissionen diskuterades distansutbildning⁶ och kommissionen framhåller vikten av ett lärande som är baserat på nyfikenhet, upptäckter och experimentlusta. Kommissionen menar dock att sådant lärande förutsätter arbete i grupp, ett antal anpassningar och ett strikt projektorienterat arbetssätt⁷. Idag är distansundervisning vanligt förekommande inom Europaskolorna.

Inom vuxenutbildningen finns en lång tradition av distansundervisning. I propositionen (1997/98:169) *Gymnasieskola i utveckling - kvalitet och likvärdighet* har regeringen uttalat att dessa erfarenheter bör utvecklas även i gymnasieskolan samt att tekniken inte längre är avsedd enbart för studievana målgrupper. Som skäl anges i samma proposition att tekniken öppnar möjligheter för gymnasieelever att kombinera vissa kurser på en gymnasieort och studier i hemkommunens gymnasieskola exempelvis vid specialisering.

Distansundervisning kan idag bedrivas så att alla elever följer undervisningen samtidigt. Detta kan ske t.ex. via någon form av konferenssystem där eleverna följer undervisningen i bild och ljud trots att de finner sig på olika ställen. Undervisningen kan även erbjudas via digitala lärplattformar där elever och lärare oberoende av tid kan arbeta och där läraren eller andra elever interagerar via olika meddelandesystem. Ofta används kombinationer av tekniska och praktiska lösningar i distansundervisning.

Distansundervisning i gymnasieskolan

Förordningen (2000:158) om försöksverksamhet med distansundervisning i gymnasieskolan öppnade möjligheter för kommuner och landsting att i vissa fall erbjuda elever på nationella program undervisning på distans i kurser som kommunen inte själv anordnade. Förordningen tydliggör att distansundervisning endast i viss utsträckning är förenlig med de bestämmelser som gäller för reguljär skolverksamhet.

Distansundervisningen begränsades i 4 § av att den fick omfatta högst 500 gymnasiepoäng samt projektarbetet, endast avse nationellt fastställda kurser och enbart utgöra en mindre del av en kurs. Undervisningstiden skulle motsvara garanterad undervisningstid. Distansundervisning gavs av en lärare som är anställd i en annan kommun eller fristående gymnasieskola.

Endast tre gymnasieskolor deltog i försöksverksamheten. Vid Skolverkets uppgiftsinsamling 2001 uppgav dock 49 gymnasieskolor att de bedrev distansundervisning i någon form i en eller flera kurser. Vid mättillfället 2002 hade antalet skolor ökat till 55. Den slutsats Skolverket drog, var att förordningen var alltför begränsad. Det utrymme huvudmännen behövde för att kunna genomföra de verksamheter som önskades, krävde att även kärn-

⁵ SOU (1998:84) *Flexibel utbildning på distans*

⁶ Skolverket, Eva R Fähræus och Lars-Erik Jonsson, *Distansundervisning – mode eller möjlighet*, Forskning i fokus 1, 2002

⁷ KOM (2000:23) *Att bana väg för framtidens utbildning*

ämnen och gemensamma karaktärsämnen omfattades. Dessutom ville huvudmännen ha obegränsat poängantal och möjlighet att lägga ut kurserna i sin helhet på distans.⁸

5. Pågående verksamheter

Sofia Distansundervisning och Värmdö distans har Skolverkets uppdrag beträffande undervisningen av svenska elever i utlandet som är berättigade till statsbidrag. Skolorna ger även distansundervisning till elever med psykosocial och medicinsk problematik.

Distansundervisning ges för gymnasieelever vid Korrespondensgymnasiet i Torsås och vid Vilhelm Moberggymnasiet i Emmaboda med stöd av särskild reglering i förordning. Distanslärarna är anställda av Liber Hermods. Verksamheterna presenteras i bilaga 4. I bilagan finns även en kortfattad sammanställning av distansundervisning i Norden.

I Skolverkets inspektions- och tillsynsverksamhet har man konstaterat att det även förekommer annan verksamhet med inslag av distansundervisning. Myndigheten har vid flera tillfällen haft att ta ställning till i vad mån dessa verksamheter ligger inom ramen för vad som är möjligt enligt skollagen. I vissa fall är det uppenbart att arbetsmetoden inte är förenlig med skolförfattningarna. I andra fall är frågan mer svårbedömd, exempelvis när det gäller gränsdragningen mellan vad som kan anses vara reell distansundervisning och vad som mer är att betrakta som en alternativ undervisningsmetod i den ordinarie undervisningen. I åter andra fall kan Skolverket konstatera att verksamheten i och för sig är av god kvalitet och tillgodoser behov hos speciella elevgrupper men att den samtidigt inte ligger inom ramen för vad som idag är möjligt.

Skolverket har bl. a. riktat kritik mot två kommuner⁹ för att deras utbildningar inom medieprogrammet utfördes på ett sådant sätt att de inte uppfyllt skolförfattningarnas krav. Inte heller försöksverksamheten med distansundervisning kunde återopas, eftersom både kärnämnen och karaktärsämnen hade en omfattning som vida översteg försöksförordningens 500 poäng. En av kommunerna kritiserades även för utformningen av entreprenadförhållandet som kommunen ingått för att kunna genomföra undervisningen.

Eftersom det saknas bestämmelser i skollagstiftningen råder osäkerhet kring var gränserna går. I några fall har kommunerna angett bestämmelserna i 10 kap.

3 eller 4 §§ skollagen (1985:1100) om särskild undervisning respektive möjligheten att fullgöra skolplikten på annat sätt som grund för att en elev fått undervisning i form av distansundervisning. Detta är enligt Skolverkets uppfattning en olycklig och för vissa elever rättsosäker lösning.

Glesbygdsmodeller

Eftersom det saknas generella bestämmelser om distansundervisning på grund- och gymnasieskola, har huvudmännen gjort egna tolkningar av distansbegreppet och använt olika begrepp (se även avsnitt 6). Att olika skolor använder olika organisatoriska former är ett resultat av vilka olika problem skolan försöker lösa, men alla har gemensamt att undervisningen i viss mån är på distans tids- och rumsmässigt.

⁸ Skolverket, *Försöksverksamhet med distansundervisning i gymnasieskolan – slutrapport oktober 2003*

⁹ 2002-04-03 dnr 51-2001:2963 och 2002-03-27 dnr 53-2001:3095

Det finns exempel på kommuner och fristående skolor som har distansundervisning som en kompletterande undervisningsform till modersmålsundervisningen och fler planerar för det. Ett universitet erbjuder även lärarfortbildning för s.k. fjärrundervisning i glesbygdsskolor.

Olika modeller prövas, t.ex. projektet 24-milaskolan¹⁰, ett IT-stött samarbete för kvalitet i glesbygdsskolor¹¹. Projektet startade eftersom elevunderlagen under lång tid hade varit sjunkande i glesbygden vilket medfört minskade resurser till skolorna i Risbäck i Dorotea kommun, Saxnäs och Dikanäs i Vilhelmina kommun samt Fredrika i Åsele kommun. Utvecklingen med sjunkande underlag fortsätter och i många skolor kommer resursbristen inom kort att göra det omöjligt att bibehålla undervisningens kvalitet.

Skolverket har, som nämnts ovan, vid flera tillfällen haft att ta ställning till vad som är möjligt i förhållande till skollagstiftningen. Nedan presenteras Pajalas modell som exempel på en arbetsmetod i glesbygden som Skolverket anser vara i enlighet med skollagstiftningen.

Fjärrundervisning i Pajala

Fjärrundervisningen i Pajala kommun¹² bedrivs uteslutande med stöd av videokonferens-teknik. Eleverna befinner sig i hemskolan, tillhör sin vanliga klass och olika grupper men ser, under vissa lektioner, sina lärare på en TV-skärm i stället för att denne finns i klassrummet. Distansläraren kallas fjärrlärare och är anställd i kommunen.

Att undervisningen startade berodde på att det var svårt att få kvalitet i undervisningen eftersom behöriga lärare saknades vid skolorna. En av de största frågorna var hur språkvalen skulle kunna uppfyllas. Även de långa avstånden för eleverna var en bidragande faktor, framför allt på vintern när schemat ”styr av plogbilen”. Sammantaget får dessa glesbygdsvillkor även konsekvenser för kommunens ekonomi och i det sammanhanget finns även frågan om hur länge kommunen kan fortsätta ha en skola på orten.

På de skolor som använder fjärrundervisning finns en videokonferensstudio. Den undervisande läraren kan kommunicera med eleverna med hjälp av ljud och bild, använda dokumentkamera och visa text skriven på tavlan eller PC-skärmbilder. Övningsblad, texter, inlämningsuppgifter och andra dokument kan överföras via fax eller e-post.

Fjärrundervisningsgrupperna är olika i tidsmässig omfattning men med jämna mellanrum bedrivs vanliga lektioner med fjärrläraren närvarande i klassrummet. I normalfallet träffas elever och lärare fysiskt en gång/månad. På hemskolan finns en handledare som hjälper eleverna. Det är viktigt att handledaren är behörig lärare. Handledarens uppgift är att se till att tekniken fungerar inför lektionen och att på olika sätt ge eleverna det stöd som de

¹⁰ Umeå universitet, Slutredovisning av utvecklingsarbete inom skola och lärarutbildning, dnr 223-2448-04

¹¹ Med glesbygd avses Glesbygdsvverkets definition: Glesbygder har mer än 45 minuters bilresa till närmaste tätort större än 3 000 invånare samt öar utan fast landsförbindelse. Definitionen kan inkludera både landsbygd och tätorter; möjligheten att nå arbete och service är avgörande. Enligt Glesbygdsvverkets definition bor ca 24 procent av Sveriges befolkning i gles- eller landsbygdssområden.

¹² Fjärrundervisning i Pajala kommun – En undersökning av kommunikation och relationer mellan elever och fjärrlärare, Uppsala universitet 2005, Rapport LH0601063, Besök på Skolverket 2008-01-11 av Ann-Mari Mäki Larsson, kultur- och utbildningschef i Pajala och Ingegerd Mäki, rektor för Pajala centralskola, www.pajaladistans.se/pajalamodellen.htm, 2007-10-31

behöver för att kunna genomföra lektionen på ett bra sätt.Handledarens roll kan variera beroende på den aktuella gruppens behov. Ansvaret för själva undervisningen och undervisningens genomförande ligger dock helt på fjärrläraren.Handledartiden beräknas omfatta 10-15 procent av lärarens reglerade arbetstid.

Resultatet uppges ha varit gott: De behöriga lärarna kan nyttjas på ett effektivare sätt, metodiken har fungerat väl och kvaliteten har uppfattats som god. Alla elever som deltar i fjärrundervisningen är godkända i ämnena och metoden har även fungerat bra för elever med särskilda behov. Den kritik som givits, framför allt av lärarna, gäller bristande teknik, svårigheter med schemalaggningsen, för få temadagar och ökad arbetsbelastning för lärarna.

6. Begrepp och definitioner

Skolverkets förslag: Distansundervisning definieras som *en interaktiv undervisningsmetod där elev och undervisande lärare är fysiskt åtskilda.*

Distansundervisning får anordnas när den egna skolan inte har tillräckligt elevunderlag eller när lärare saknas. Undervisning enligt förslaget i förordningen om distansundervisning motsvarar garanterad undervisningstid.

Många olika beteckningar

Enligt regeringsuppdraget ska Skolverket föreslå vad som avses med begreppet distansundervisning: Begreppet distansutbildning kan idag omfatta såväl närundervisning som distansundervisning och självstudier. Föregångarna till de begrepp som används är de olika beteckningarna som distansutbildning haft genom tiderna. Till en början betonades sättet att kommunicera och begrepp som korrespondensstudier användes och därefter kom systembaserade begrepp, t.ex. datorförmedlad undervisning och webbaserat lärande. Idag används bl.a. begrepp som e-learning, mobilt lärande, Internet-utbildning, fjärrundervisning, flexibelt lärande, KiU-baserat lärande¹³ och plattformsbaserad utbildning. Gemensamt är att metoderna ska ge ökad flexibilitet för eleven.

Begreppet fjärrundervisning används, som redovisats i avsnitt 5, t.ex. i Pajala för att beskriva undervisning som bedrivs via videokonferensteknik inom kommunen. Eleverna befinner sig i skolan och tillhör reguljära klasser och grupper. Ytterligare ett begrepp som förekommer är det förlängda klassrummet¹⁴, en undervisningsmetod som håller klassen samlad men förmedlingen av undervisningsstoff sker till exempel genom videokonferenssystem. Tanken är att behålla en typisk klassrumsmiljö, även om undervisningen sänds och läraren framträder på skärm. Metoden är alltså snarlik fjärrundervisning. Alla lärarna är anställda i kommunen.

¹³ Kunskapsstöd i undervisningen

¹⁴ Stockholms universitet 2003, Jutta Balldin, *Studera på distans – gymnasieelever berättar om erbjudanden och utmaningar i distansutbildning*

Vad kännetecknar distansundervisning?

Som framgått ovan förekommer många begrepp om vad distansundervisning är och innehållen varierar. Skolverket har valt att i sin definition utgå från Desmond Keegans¹⁵ definition från 1990¹⁶. Keegan karaktäriserar distansutbildning¹⁷ utifrån fem kännetecken:

- Elever och lärare är skilda åt under merparten av studierna.
- En utbildningsorganisatör ansvarar för planering av utbildningen, utvecklingen av läromedel och för stöd till eleverna.
- Olika typer av medier (t.ex. trycksaker, ljudmedier, datorer och nät) utnyttjas för att överbrygga avståndet mellan elever och lärare och för att förmedla kursinnehåll.
- Någon form av tvåvägskommunikation möjliggörs så att eleven kan initiera eller delta i dialoger.
- Studiegrupper saknas under stora delar av studietiden så att studierna i huvudsak sker individuellt, men möjligheten finns att av såväl didaktiska som sociala skäl organisera möten.

De fyra första punkterna överensstämmer väl med Skolverkets förslag till definition som bör komma till uttryck i författningstext. Den femte punkten blir framför allt aktuell för elever som under en period arbetar hemifrån pga. medicinsk eller psykosocial problematik. För elever som läser t.ex. ett språk på distans, kan eleven visserligen komma att sakna en undervisningsgrupp på hemskolan, men eleven har förmodligen en grupp på plattformen. Eftersom Skolverket även utgår från att eleven endast läser en del av sin utbildning på distans och i huvudsak befinner sig i hemskolan, fyller skolan sin funktion som social och kulturell mötesplats.

Skolverket kan konstatera att den distansundervisning som bedrivs idag skiljer sig avsevärt från den distansundervisning som bedrevs för bara ett par år sedan. Bakom metodutvecklingen ligger en medveten och professionell pedagogik och didaktik. Skolverket vill därför framhålla att distansundervisning inte längre behöver vara ett ensamarbete. Distansundervisningens utformning på anordnarnas plattformar och metodens flexibilitet ger tvärtom goda möjligheter till samarbete och samvaro med andra elever och lärare. För elever i glesbygdskommuner och elever som är ensamma om att läsa en kurs, t.ex. i modersmål, kan det därtill vara möjligt att samarbeta med ungdomar som man annars aldrig skulle ha träffat. Skolverket menar att detta bidrar till att uppfylla läroplanens mål.

¹⁵ Keegan är en märkesman inom området. Han har bl.a. grundat tidskriften *Distance Education*, byggt upp distansutbildningssystem i Italien och Australien och under en lång tid varit ordförande i ICDE:s forskningskommitté.

¹⁶ Nationellt centrum för flexibelt lärande *Utsikter och insikter – En antologi om flexibelt lärande i vuxenutbildningen*, rapport 5:2004

¹⁷ Desmond Keegan – *Foundation of Distance Education* 1990

Skolverkets förslag till definition

Skolverket definierar distansundervisning som *en interaktiv undervisningsmetod där elev och undervisande lärare är fysiskt åtskilda*. Distansundervisning är således en arbetsmetod vars främsta kännetecken är att all undervisning bygger på en interaktion mellan elever och lärare och att läraren inte är fysiskt tillgänglig. I distansundervisning upprätthålls interaktionen mellan elev och lärare genom t.ex. digital kontakt. Med fysiskt åtskilda avses åtskilda i tid eller plats. Huvudregeln är att det vid distansundervisning är distansläraren som arbetar på distans, medan eleven är i skolan. Om ingen interaktion sker är verksamheten inte att betrakta som distansundervisning utan som självstudier och omfattas därmed inte av den föreslagna definitionen.

Skolverkets förslag innehåller inga krav på fysiska möten mellan distansläraren och eleven. De som idag anordnar distansundervisning har dock framhållit betydelsen av att initialt ha en personlig kontakt. Det har också framhållits som önskvärt att läraren och eleven kan träffas fysiskt ytterligare ett antal gånger. Det önskemålet måste dock vägas mot organisatoriska svårigheter, t.ex. avståndet eller hur många elever det handlar om samt om eleven har speciell problematik. Ett av villkoren för att distansundervisning ska få användas som arbetsmetod är att det i elevens hemskola utses en lärare som ska fungera som handledare och som har i uppdrag att följa elevens kunskapsutveckling (se vidare om villkor i avsnitt 8).

Garanterad undervisningstid och lärarledd undervisning

Regleringen om garanterad undervisningstid ser olika ut i de olika skolformsförordningarna, men innebörden är densamma, dvs. att arbetet ska vara planerat av elever och lärare tillsammans och utföras under lärares ledning.

Begreppet garanterad undervisningstid i grundskolan är enligt 1 kap. 2 § grundskoleförordningen (1994:1194) den minsta undervisningstid i timmar som eleverna ska erbjudas, vilket regleras enligt skollagen, bilaga 3. Undervisningstid definieras i samma paragraf som *arbete som planerats av elever och lärare tillsammans och som eleverna genomför under lärares ledning*. Motsvarande reglering finns för sameskolan och specialskolan. För fristående grundskolor finns däremot ingen reglering.

Garanterad undervisningstid i gymnasieskolan är den minsta undervisningstid som eleverna ska erbjudas enligt 5 kap. 4 d § skollagen. Undervisningstid definieras i timmar som *tid för arbete som planerats av lärare och elever tillsammans och som eleverna genomför under en lärares ledning* (1 kap. 2 § gymnasieförordningen [1992:394]). All garanterad undervisningstid ska vara lärarledd, dvs. det ska vara fråga om arbete som planerats av lärare och elev tillsammans och som genomförs under lärares ledning. Begreppet lärarledd undervisning kan innefatta olika sätt att bedriva undervisningen och begränsar inte friheten för rektorer, lärare och elever att lägga upp arbetet. Innebörden är dock inte godtycklig. Det är fråga om en målinriktad pedagogisk verksamhet som genomförs under lärares ledning.

Alla skolpliktiga barn i grundskolan ska delta i den garanterade undervisningen. Något sådant uttalat krav på närvaro finns inte för de frivilliga skolformerna. Eleven måste dock vara närvarande och visa sin kunskapsutveckling för att läraren ska få underlag för betygssättning. En elev i gymnasieskolan är garanterad undervisningstid på programnivå:

En elev som har genomgått ett nationellt program i gymnasieskolan ska ha erbjudits ett visst antal minsta undervisningstimmar på programmet.

Vid distansundervisning är det distansläraren som leder undervisningen och sätter betyg i ämnet och kursen. Distansläraren måste därmed ha erforderligt underlag. Eleven föreslås därför även ha en handledare som kontinuerligt följer elevens kunskapsutveckling och närvaro (se vidare om handledare i avsnitt 8). För att eleverna ska garanteras minsta undervisningstid även vid distansundervisning, mäts dessutom aktiviteterna genom att anordnaren erbjuder en plattform där aktiviteterna registreras, bedöms och följs upp. Dagens distansplattformar är uppbyggda på system som visar t.ex. vilka uppgifter eleven förväntas ha klarat av vid ett visst tillfälle, hur diskussionsforum använts och hur ofta uppgifter skickas in. Även responsen registreras. Hur ofta kontakterna sker mellan distanslärare och elev mäts också och elevens aktiviteter kan tidsmässigt mätas genom plattformens loggbok.

Det måste också finnas ett system som bekräftar att det är rätt identitet på eleven som löser uppgifterna för att säkra betygen. Detta kan t.ex. anordnas genom att handledaren genom ett fysiskt möte intygar att det är rätt elev som t.ex. genomför ett nationellt prov.

7. Uppdragstagare och entreprenad vid distansundervisning

Skolverkets förslag: Bestämmelser om förutsättningar och villkor för distansundervisning samlas i en särskild förordning.

I de fall distansundervisningen är av mindre omfattning förordas att kommunen eller den fristående skolan får anlita lärare i annan kommun eller i en fristående skola (uppdragstagare).

Är distansundervisningen av större omfattning och skolan anlitar annan lärare utanför den egna kommunen är det sannolikt en entreprenad. Vad som avses med större omfattning måste avgöras från fall till fall. Här har gränsen dragits vid 20 elever.

Entreprenadlösningen kräver ändringar i entreprenadlagen.

Egen regi

När distansundervisning anordnas inom kommunen av lärare som är anställda där bedrivs undervisningen i egen regi. Eleverna ingår i sin ordinarie klass i skolan och handleds av någon av sina ordinarie lärare. Distansundervisning kommer här inte i konflikt med vare sig regler om entreprenadförhållanden eller skollagens regler om betygsättning. Betyg sätts av den undervisande distansläraren. Samma sak gäller när läraren finns hos en annan huvudman men timanställs av kommunen. Erfarenheten visar att regelbundna fysiska möten mellan eleverna och distansläraren är viktiga.

Extern utförare

Kommunerna behöver i ökad utsträckning kunna samarbeta om olika lärarkompetenser för att kunna uppfylla sina skyldigheter. I vissa fall, t.ex. när det gäller modersmålsundervisningen, krävs speciella kompetenser hos lärarna. Det är inte rimligt att varje kommun bygger upp en egen organisation för att tillhandahålla detta. De skärpta behörighetskrav som föreslås i det nyligen redovisade betänkandet *Legitimation och skärpta behörighetskrav* (SOU 2008:52) understryker ytterligare detta.

Genom tekniken finns i dag förutsättningar att anlita en extern anordnare, t.ex. en annan kommun eller en fristående skola där den särskilda kompetensen finns, samtidigt som eleven kan vara kvar i sin egen skola. Frågan uppstår då om en sådan ordning är att betrakta som en entreprenad med de krav som då ställs på upphandling, avtal m.m. I förordningen om försöksverksamhet med distansundervisning i gymnasieskolan från år 2000 användes en lösning som innebar att kommunen kunde använda en lärare som var anställd i en annan kommun eller en fristående skola. Detta ser Skolverket som en smidig lösning utifrån verksamheternas behov. Skolorna kan på ett relativt enkelt sätt och genom den senaste tekniken få tillgång till den särskilda kompetens som saknas i den egna skolan men som finns hos en annan huvudman.

Uppdragstagare

I enlighet med vad som beskrivits ovan föreslår Skolverket, när det är fråga om distansundervisning av mindre omfattning, en ordning med uppdragstagare. Denna är än så länge oprövad i skolan. Skollagskommittén lyfte dock upp frågan och såg den som en möjlig lösning i vissa sammanhang i *Skollag för kvalitet och likvärdighet* (SOU 2002:121, s 472).

Enkelheten med uppdragstagare består bl.a. i att läraren i den andra kommunen (eller hos den fristående skolan) kopplas till elevens skola. Förhållandet innebär således att läraren visserligen har sin anställning i en annan kommun (myndighet) men via tekniken knyts till skolan på ett sådant sätt att denne kan anses delta i verksamheten på skolan och ha en nära kontakt med rektor. Till bilden hör att dessa lärare redan finns i en myndighet eller i en fristående skola som är godkänd av Skolverket, något som borgar för kvalitet.

I de fall distansundervisningen genomförs i mindre omfattning, t.ex. i ett enstaka ämne där det saknas behörig lärare, föreslår Skolverket en lösning med uppdragstagare framför den mer otympliga lösningen med entreprenadavtal mellan exempelvis två kommuner (se nedan). Förutsättningarna och villkoren för distansundervisningen behöver samlas i en särskild förordning som även reglerar betygsfrågan.

JO har behandlat och klarlagt frågan om uppdragstagare i beslut från år 2001 som avsåg möjligheten för socialnämnderna att uppdra åt privata företag och enskilda personer att utföra utredningar inom socialtjänsten. JO har där visat på möjligheten att använda uppdragstagare oavsett om uppgiften innefattar myndighetsutövning eller inte. JO uttalade att kommunen har möjlighet att anlita uppdragstagare som är fysiska personer och som knyts till myndigheten på ett sådant sätt att de kan anses delta i verksamheten. En sådan uppdragstagare förutsätts, enligt JO, stå under myndighetens arbetsledning och utföra arbetsuppgifter som normalt ankommer på en anställd. JO tog också upp att bestämmelserna i sekretesslagen blir direkt tillämpliga på uppdragstagaren. Vidare gäller förvaltningslagens

regelsystem och de handlingar som uppdragstagaren upprättar anses ha tillkommit i myndighetens verksamhet och därmed vara allmänna. För skolverksamhet skulle följaktligen även skollagstiftningen gälla uppdragstagaren.

Entreprenad

I litteraturen avses med entreprenad ett arbets- eller leveransbeting av större omfattning. Innebörden av begreppet varierar mellan olika områden. I kommunala sammanhang är det ofta frågan om en entreprenad när en kommun uppdrar åt en extern utförare att för kommunens räkning utföra viss kommunal verksamhet. Kommunen kvarstår som huvudman för verksamheten och behåller sitt ansvar gentemot den som betraktas som användare av verksamheten ifråga, i detta fall eleverna. Den entreprenad som tillåts i skolan regleras för kommunerna i lagen (1993:802) om entreprenadförhållande i skolan (fortsättningsvis kallad *entreprenadlagen*).

En entreprenadlösning är komplicerad och tar, enligt Skolverkets uppfattning, sikte på mer omfattande verksamheter. I de fall distansundervisningen är tänkt att ske i större omfattning och där kommunen vill använda sig av lärare i en annan kommun eller vid en fristående skola går det förmodligen juridiskt inte längre att betrakta det som en uppdragstagare utan en entreprenad. Vad som är större omfattning är svårt att fastställa och måste avgöras från fall till fall. Skolverket har valt att dra gränsen vid de fall där det rör sig om en regelbunden verksamhet som omfattar fler än 20 elever. Denna gräns kan naturligtvis diskuteras men har tillkommit utifrån en bedömning där det inte kan anses rimligt med ett entreprenadförhållande när det exempelvis rör sig om en handfull elever som ska erbjudas modersmålsundervisning i ett nationellt minoritetsspråk. Begränsningen när det gäller omfattningen föreslås komma till uttryck i den föreslagna förordningen om distansundervisning.

Enligt *entreprenadlagen* får kommuner sluta avtal med en enskild fysisk eller juridisk person om att denne ska bedriva viss undervisning inom gymnasieskolan. Avtal får endast avse karaktärsämnen som har en yrkesinriktad eller estetisk profil. För grundskolan och övriga skolformer som omfattas av skolplikt saknas uttryckliga möjligheter att anordna utbildning på entreprenad. Det utrymme som ges är den möjlighet som regeringen har att med stöd av 2 § *entreprenadlagen* medge en kommun att ingå avtal om undervisning på entreprenad i ett enskilt fall. För detta krävs att det föreligger särskilda skäl. I förarbetena till lagen anges som exempel på särskilda skäl hemspråk, i dag modersmål, i grundskolan, prop.1992/93:230 sid.32. I de fall en kommun vill köpa undervisning av en annan kommun måste regeringen medge dispens enligt 2 § se samma prop. sid. 89. Här handlar det således om ett förvaltningsbeslut som regeringen fattar i varje enskilt fall. Skolverket föreslår en ändring i *entreprenadlagen* som innebär dels att en kommun får sluta avtal med en annan kommun eller en fristående skola om viss distansundervisning, dels att få svara för utförandet av distansundervisning. Det sistnämnda innebär en lättnad i den kommunala kompetensen som bl.a. anger att en kommun inte får ge "permanent överkapacitet" till någon annan.

Rektorsansvaret vid entreprenad förutsätts ligga kvar hos rektor på skolan som därmed ska fullgöra de uppgifter som rektor har enligt skolförfattningarna. *Entreprenadlagen* möjliggör däremot att den myndighetsutövning som har samband med undervisningen,

dvs. betygssättningen, får delegeras till en entreprenör. Övriga uppgifter som innefattar myndighetsutövning runt eleven ska ligga kvar på rektor på skolan. Det är därför inte tillåtet att lämna över rektors uppgifter till en entreprenör.

I entreprenadlagen (4 §) finns också en bestämmelse om lärare. För undervisning som bedrivs med stöd av entreprenadlagen, även för en beviljad dispens, gäller att lärare ska ha kompetens för den undervisning de ska bedriva. Därmed är det inte samma stränga behörighetsregel hos en entreprenör som vid egenregi. Ytterligare något som talar för en enklare lösning med uppdragstagare eftersom det då bör gälla samma behörighetsregler för denne som för en anställd i kommunen. När det blir fråga om entreprenadförhållande för distansundervisningen bör skollagens behörighetsregler gälla på samma sätt som vid vanlig undervisning. Det bör därför övervägas om det behövs ett förtydligande av 4 § entreprenadlagen när det gäller lärares behörighet vid distansundervisning.

I entreprenadlagen finns krav på tystnadsplikt för den som är eller varit verksam hos en enskild anordnare. Det finns också ett bemyndigande i entreprenadlagen för regeringen, eller den myndighet regeringen bestämmer, att meddela föreskrifter som kan behövas om undervisning som läggs ut på entreprenad med stöd av lagen. Detta kan göras antingen med stöd av huvudregeln inom gymnasieskolan eller efter särskilda dispensbeslut.

Skolverket har i sitt förslag begränsat anordnarkretsen till kommunala och i viss mån fristående skolor. Det finns samtidigt andra, t.ex. högskolor, folkhögskolor och studieförbund som besitter intressant kompetens inom de aktuella områdena. Den främsta anledningen till denna begränsning är att det, enligt Skolverkets uppfattning, finns starka skäl att inte låta betygssättning göras i vidare kretsar, särskilt inte i inledningsskedet om distansundervisning möjliggörs. Det skulle också medföra behov av någon form av auktorisation av lärarna mot bakgrund av de krav som Skolverket ställer.

När det gäller fristående gymnasieskolor utreds för närvarande möjligheten att lägga ut undervisning på entreprenad¹⁸. Enligt förordningen om fristående skolor kan modersmålsundervisningen idag antingen anordnas vid den fristående skolan eller erbjudas genom att den fristående skolan träffar avtal med någon annan om undervisningen. Det är enligt Skolverkets bedömning angeläget att fristående skolor får samma möjlighet som kommunerna att anlita annan utförare för distansundervisning i vissa fall. Skolverket föreslår att fristående skolors möjlighet att ingå avtal om modersmålsundervisning på distans regleras på samma sätt som för kommunala skolor med den begränsning detta innebär att avtal endast kan tecknas med en kommun eller annan fristående skola.

Förordning om distansundervisning

Skolverket föreslår vidare att *alla* bestämmelser om distansundervisning samlas i en särskild förordning (se avsnitt 15). Förordningen är tänkt att vara tillämplig på såväl en uppdragstagare som en entreprenad. Den särskilda förordningen förutsätter nämnda ändringar i entreprenadlagen. I vilken utsträckning bemyndigandet i 6 § entreprenadlagen eller 15 kap. 2 § skollagen också behöver utökas är en fråga som behöver övervägas i det fortsatta arbetet med skollagen.

¹⁸ Utredningen om lika villkor för offentliga och fristående skolor, dir. 2007:33

8. Villkor för distansundervisning

Skolverkets förslag: Distansläraren ska ha lärarutbildning i ämnet och goda kunskaper i att undervisa på distans med stöd av informations- och kommunikationsteknik. Det ska finnas en behörig lärare som är handledare på elevens skola. Handledaren ska vara fysiskt tillgänglig och följa elevens kunskapsutveckling. Distansundervisningen och hur handledningen ska gå till bör framgå av elevens individuella utvecklingsplan, individuella studieplan eller, i förekommande fall, åtgärdsprogram.

Betyg sätts av distansläraren efter samråd med handledaren.

Huvudregeln är att distansundervisningen ska äga rum i skolan - inom skoldagen.

Enligt regeringsuppdraget ska Skolverket klargöra under vilka förutsättningar distansundervisning kan få förekomma. Förutom de förutsättningar som angetts i de två föregående avsnitten föreslår Skolverket vissa generella villkor för distansundervisningen rörande upplägg, krav på distansläraren, handledning och betygsättning. Dessa förutsättningar behandlas nedan.

Distansundervisningen ska ses som ett komplement till den ordinarie undervisningen. Arbetsmetoden är en möjlighet för huvudmännen att ge eleverna ökad tillgång till utbildning när behöriga lärare saknas, kursen inte finns att tillgå eller elevantalet är för lågt. Arbetsformen kräver dock en hög grad av koncentration, vilket även är en fråga om motnadsgrad. Om eleven börjar studera en kurs på distans, men finner att metoden inte fungerar, har skolan ansvar för att lösa situationen. Det är viktigt att skolan är uppmärksam på orsakerna till de fall när distansundervisning inte fungerar eller avbryts av eleven. Utbildningens utformning måste därför följas upp kontinuerligt.

Om de möjligheter som nya tekniker medger ska kunna användas på ett kvalitativt och effektivt sätt är det nödvändigt att elevens krav på rättssäkerhet tillgodoses, t.ex. att lärarens kompetens och handledarens uppgifter är tydligt definierade och att eleven får sin garanterade undervisningstid.

Distanslärare och betygsättning

Skolverkets erfarenheter av undervisningen vid Korrespondensgymnasiet och vid Wilhelm Mobergsgymnasiet visar att det ibland rått oklarheter om vem som egentligen sätter betyget. I Skolverkets författningsförslag framgår klart att distansläraren sätter betyg. Denna lärare ska vara behörig lärare i ämnet enligt bestämmelserna i 2 kap. skollagen och ha goda kunskaper om undervisning med stöd av informations- och kommunikationsteknik.

Handledning

Det har under arbetets gång framkommit att handledaren intar en nyckelposition vid undervisning på distans. Skolverket föreslår därför att handledning ska ges av en lärare i elevens skola. Handledaren ska vara behörig i något annat ämne som finns på skolan.

Handledaren ska vara fysiskt tillgänglig och följa elevens kunskapsutveckling. Handledaren garanterar att eleven får sin garanterade undervisningstid. Denne ska dessutom på olika sätt ge eleven det stöd som behövs för att lektionen ska kunna genomföras på ett bra sätt. Därför måste både distansundervisningen och samarbetet mellan handledaren och distansläraren utformas så att distansläraren får tillräckligt underlag för bedömning och betygssättning. Handledaren kan självfallet handleda eleverna i en grupp. Eftersom elevens distanslärare har ansvar för kunskapsbedömningar och betygsättning ska läraren också ha god kännedom om vad eleven utfört på handledningstiden. Det är dock inte eleven som ska ta ansvaret att vara bärare av informationen och därigenom upprätthålla detta samband.

Det ska vara överväganden i den målinriktade pedagogiska planeringen i varje kurs som avgör när distansundervisning med handledning är en lämplig arbetsmetod, inte en administrativt styrd utformning. Det är inte heller eleven som ska avgöra vilket innehåll handledningen ska ha utan även planeringen av arbetet på handledningstiden ska göras av handledaren och elev gemensamt. Handledningens upplägg bör i stora drag framgå av elevens individuella utvecklingsplan eller individuella studieplan. Handledaren kan även avgöra när och i vilken utsträckning det kan vara studietekniskt motiverat för elever inom gymnasieskolan att inom vissa ramar studera på annan plats än i hemskolan.

Vid utvecklingssamtal i grundskolan är det läraren som fortlöpande ska informera eleven och elevens vårdnadshavare om elevens skolgång. Inom gymnasieskolan är det rektor som ska se till att eleven ges en samlad information om den egna kunskapsutvecklingen. Vanligen har eleven en klassföreståndare eller mentor som samlar in och vidarebefordrar informationen från elevens samtliga lärare. Beträffande distansundervisning är det därför viktigt att information hämtas från både distansläraren och handledare. Framför allt för elever med medicinsk eller psykosocial problematik är det viktigt att även handledaren ges möjlighet att delta i utvecklingssamtalen. Om det är nödvändigt att även distansläraren deltar och det är problematiskt med det geografiska avståndet, kan mötet ordnas genom t.ex. videokonferens eller med hjälp av webbkamera.

Eleverna undervisas i sin egen skola

Huvudregeln är att eleven arbetar inom skoldagen i hemskolan och eleven går således kvar i grundskolan respektive gymnasieskolan. Det hindrar inte att det måste finnas utrymme för viss flexibilitet, t.ex. att eleven arbetar på en annan plats. Detta förutsätter dock att det är ett medvetet led i den pedagogiska planeringen. För elever med medicinsk eller psykosocial problematik föreslås det vara möjligt att hela eller delar av undervisningen under en tidsbegränsad period förläggs till något annat ställe, t.ex. till hemmet (se vidare avsnitt 11). Här är det särskilt viktigt att eleven har kvar sin tillhörighet till sin hemskola.

Det är alltid rektor på elevens hemskola som måste ha ett helhetsansvar för elevens studiegång. Som ett led i rättsäkerheten ska omfattningen av distansundervisning anges i elevens individuella utvecklingsplan, individuella studieplan och i förekommande fall åtgärdsprogram.

All undervisning ska vara kostnadsfri för eleven. Även beträffande distansundervisning har huvudmannen åtagit sig att ge eleven det stöd som behövs för att nå målen. Eleverna ska därför ha tillgång till den tekniska utrustning och de läromedel som krävs för att distansundervisningen ska kunna genomföras.

Elevernas rätt till en likvärdig utbildning

Undervisningen ska ha samma mål och i övrigt vara likvärdig med den ordinarie undervisningen och materialet ska vara utformat så att det överbrygger det fysiska avståndet. Som nämnts, är huvudregeln att eleven är i skolan under skoldagen och att det är läraren som arbetar på distans. Ett par faktorer för skolan att ta ställning till bedömer Skolverket som särskilt viktiga:

1. Tydlighet och struktur är grundpelare eftersom pedagogiken och metodiken är annorlunda jämfört med vanlig undervisning. I likhet med annan undervisning ska utformningen av distansundervisningen utgå från elevens behov och möjliggöra för distansläraren att kontinuerligt följa elevens kunskapsutveckling.
2. Tekniken måste fungera. Innehållet och gränssnittet¹⁹ måste vara lättillgängligt. Lärare, handledare och elever måste ha teknisk användarkompetens. För att underlätta för eleven att tillgodogöra sig innehållet i undervisningen ska eleven introduceras i arbetssättet så att eleven behärskar informations- och kommunikationsteknik.
3. Interaktion mellan lärare och elev är en förutsättning. Responsen måste också vara snabb, genomtänkt och leda vidare. Eleven är i centrum och varje enskild elev ska få personligt utrymme i utbildningen.
4. Läroplanens mål om social, kulturell och medborgerlig fostran ska kunna uppnås och interaktion mellan elever är en förutsättning.
5. Distansundervisning kräver mognad, engagemang och ett ökat ansvar hos eleven.

Liksom all annan undervisning ska distansundervisningen kvalitetssäkras och tas upp i kvalitetsredovisningen. I kvalitetsredovisningen anges syftet med distansundervisningen och hur den genomförs samt med vilket resultat.

¹⁹ Gränssnitt är i tekniska sammanhang en väldefinierad och formellt beskriven kontaktyta mellan två system eller enheter. Gränssnittet beskriver hur enheterna kan kommunicera, t.ex. hur signaler kan skickas på en uppsättning ledningar eller hur två programmoduler kan samarbeta.

Förändrad metodik – en ny lärarroll

I Skolverkets förslag till hur distansundervisning ska anordnas framhålls nödvändigheten av behörighet för såväl distansläraren som handledaren. I Skolverkets lägesbedömning för 2007 framhåller Skolverket att lärares kompetens har betydelse för undervisningens kvalitet. Utvärderingar visar att det är viktigt för elevens lärande att läraren har såväl lärarutbildning som utbildning i det ämne han eller hon undervisar i. Skolverket bedömer därför att distansmetodik bör ingå i den nya lärarutbildningen. Sverige har bara sett början på kommunikations- och informationsteknologin och för att kunna erbjuda en konkurrenskraftig utbildning är det nödvändigt att vara ”early adopters”.

Skolverkets inspektion och nuvarande anordnares erfarenheter visar att eleverna måste skolas in i distansmetodiken genom en ordentlig introduktion. Likaså måste handledaren kompetensutvecklas i metoden. Det är särskilt viktigt att eleven på ett tydligt sätt uppfattar skillnaden mellan handledarens och distanslärarens olika roller. Även den tekniska användarkompetensen måste vara hög hos både eleven och handledaren.

9. Språkundervisning på distans

Skolverkets förslag: Distansundervisning får erbjudas i

- modersmålsundervisning/nationella minoritetsspråk
- språk som läses enligt kursplanen för moderna språk och
- studiehandledning på modersmålet.

Distansundervisning får erbjudas när den egna skolan inte har ett tillräckligt elevunderlag eller när lärare med adekvat utbildning saknas inom kommunen. Förslagen gäller grundskolan och gymnasieskolan. I den del som rör modersmålsundervisning omfattas även särskolan.

Enligt uppdraget ska Skolverket ta fram förslag som möjliggör distansundervisning i språk i grund- och gymnasieskolan samt, om verket bedömer att det är lämpligt, även för elever i särskolan eller specialskolan, när den egna skolan inte har ett tillräckligt elevunderlag eller när lärare med adekvat utbildning saknas. Berörda språk är

- modersmålsundervisning i de nationella minoritetsspråken samiska, finska, meänkieli, jiddisch och romani chib,
- modersmålsundervisning även i andra språk än de nationella minoritetsspråken, samt
- språk som läses enligt kursplanen för moderna språk (utom engelska).

Att finna en lämplig lärare är det huvudsakliga problemet för många kommuner när det gäller att erbjuda undervisning i språk och det är inte enbart ett glesbygdproblem. Det är överhuvudtaget ont om språklärare, speciellt i de mindre språken. Det är numera ovanligt att flerspråkiga lärarstudenter väljer ämnet modersmål i sin ämneskombination på lärarutbildningen. Osäkerhet om ämnet kommer att anordnas på skolan, ämnets status och lä-

rarnas svåra arbetsmiljö, t.ex. med många elever på olika skolor, lockar helt enkelt inte unga lärare även om de ibland fyller sina tjänster med modersmålsuppdrag²⁰.

Även kravet på fem elever för att erbjuda undervisning kan innebära problem, främst för glesbygden. Ålder eller skola spelar inte någon roll och gruppen kan därför bli mycket heterogen. Flera barn erbjuds alternativ som innebär en lång resväg till undervisningen²¹.

Genom distansundervisning kan eleverna erbjudas ett bredare kvalitativt språkval. Metoden ger även huvudmännen ökade möjligheter att uppfylla sitt uppdrag. Möjlighet till distansundervisning minskar även problemet med heterogena grupper eftersom eleven kan ingå i en mer homogen grupp som undervisas på distans.

Skolverkets förslag till författning (se avsnitt 15) syftar till att möjliggöra distansundervisning i moderna språk i grundskolan och gymnasieskolan samt för modersmål och studiehandledning på modersmålet även för elever i grundsärskolan och gymnasiesärskolan. På grund av den korta tid som Skolverket haft till sitt förfogande har det inte varit tekniskt möjligt att göra den juridiska analys som krävs för att även de statliga skolformerna, dvs. sameskolan och specialskolan, kan omfattas av det föreslagna regelverket. Det är angeläget att dessa skolformer så långt möjligt har samma förutsättningar som övriga skolformer. Frågan behöver dock tekniskt utredas vidare.

Ämnet modersmål

Antalet modersmål kan idag uppskattas till omkring 150²². Endast varannan av de elever som är berättigade till modersmål läser det²³. Läsåret 2006/07²⁴ läste störst antal elever i grundskolan arabiska och näst störst antal läste bosniska, kroatiska och/eller serbiska. Skolverket har i inspektionen erfarit att det länge varit ett återkommande problem att skolorna inte lever upp till författningarnas krav på modersmålsundervisning, undervisning i svenska som andraspråk och studiehandledning på annat modersmål än svenska. Kunskaperna om vilka skyldigheter huvudmännen har när det gäller elever med annat modersmål än svenska är i många fall bristfällig hos skolläda, lärare och övrig personal²⁵.

Ett av de fyra nationella språkpolitiska mål som antagits av riksdagen är att alla rätt till modersmål ska tillgodoses. Denna omfattar en rätt att tillägna sig och utveckla det svenska språket, det egna modersmålet eller det nationella minoritetsspråket. Målet omfattar även en rätt att få möjlighet att lära sig främmande språk.²⁶ Alltför få elever utnyttjar sin rätt till modersmålsundervisning och andelen bör kunna höjas. För närvarande utreder Diskrimineringsombudsmannen om de omfattande bristerna i modersmålsundervisningen kan handla om strukturell diskriminering²⁷.

²⁰ Marina Eklund, Verksamhetsutveckling - förskola - skola i Älvsbyns Kommun, 2008-04-04

²¹ Marina Eklund, Verksamhetsutveckling - förskola - skola i Älvsbyns Kommun, 2008-04-04

²² SOU 2008:26 *Värna språken – förslag till språklag*

²³ Skolverket, *Beskrivande data om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning 2007*

²⁴ Ib

²⁵ Skolverkets lägesbedömning 2007

²⁶ Språkkommitténs betänkande *Mål i mun* (SOU 2002:27), *Bästa språket* (prop. 2005/06:2) Förslagen i propositionen antogs av riksdagen 2005 (bet. 2005/06:KrU4, rskr. 2005/06:89)

²⁷ www.sr.se, 2008-03-17 och www.do.se/t/Page1421.aspx, 2008-04-28

Barn och unga med ett annat modersmål än svenska har rätt till modersmålsundervisning i grundskolan, gymnasieskolan och särskolan. Elever i fristående skolor har i princip samma rätt till modersmålsundervisning som i den kommunala skolan. För att betraktas som modersmål ska en eller båda av elevens vårdnadshavare ha ett annat språk än svenska som modersmål. Språket ska vara det dagliga umgängesspråket för grundskoleeleven medan det på gymnasienivå villkoras att eleven har goda kunskaper i modersmålet. Modersmålsundervisning får inte omfatta mer än ett språk för en elev, med undantag för romsk elev från utlandet som kan få modersmålsundervisning i två språk om det finns särskilda skäl. Utöver modersmålsundervisning har elever även möjlighet att, om de behöver, få studiehandledning i andra ämnen på sitt modersmål.

Förutom att utveckla kunskaperna i det egna språket syftar modersmålsundervisningen till att hjälpa eleverna att få en stark självkänsla och främja deras utveckling till tvåspråkiga individer med dubbel kulturell identitet och kulturkompetens. Ämnet ska dessutom ge kunskaper om hemlandets kultur och samhällsskick och hjälpa eleverna att följa utvecklingen i hemlandet. För elever med begränsade kunskaper i svenska innebär studiehandledning och undervisning på modersmål att de får möjlighet att utveckla sina kunskaper i olika ämnen samtidigt som de lär sig svenska.

Anordning av modersmålsundervisning

Undervisning anordnas om det finns lämplig lärare eller om det finns fem elever som önskar denna frivilliga språkundervisning. För en fristående skola kan modersmålsundervisning anordnas genom att skolan tecknar avtal med en annan anordnare. Här anser Skolverket att samma regler bör gälla för kommunala och fristående skolor, dvs. möjligheten att anlita kompetens utanför skolan bör begränsas till en annan kommun eller fristående skola.

Elever i grundskolan kan studera ämnet modersmål som elevens val, som språkval, inom ramen för skolans val eller utanför timplanen. Om eleverna läser modersmål utanför timplanebunden tid har de rätt till undervisning i modersmål under sammanlagt sju år. Undervisningen är då inte reglerad tidsmässigt. Undantag kan göras för en elev med särskilda skäl eller om eleven fortsätter studierna på gymnasienivå. I gymnasieskolan kan elever läsa modersmål som individuellt val, som språkval eller som utökad studiekurs. Som språkval kan inte engelska och svenska ersättas. Den elev som vill läsa modersmål i gymnasieskolan måste ha betyg i ämnet från år nio i grundskolan eller motsvarande kunskaper.

Det är kommunen som avgör om läraren är lämplig för att undervisa i ämnet modersmål. Olika bakgrunder som ställs mot varandra är exempelvis lärarexamen i Sverige, behörighet från annan kommun, behörighetsbevis från Högskoleverket och betyg från tidigare akademisk utbildning. Till sist är det en sak för rektor att avgöra lämpligheten.

Genom möjligheten med distansundervisning kan eleverna få bättre modersmålsundervisning både när det gäller kvaliteten på undervisningen, tid för densamma och en mer homogen gruppammansättning. Metoden ger även huvudmännen ökade möjligheter att uppfylla sina skyldigheter på det här området.

Nationella minoritetsspråk

Skolverket lämnade i och med redovisningen av deluppdrag 1 a (se bilaga 2) i mars 2008 förslag till en försöksverksamhet med undervisning i nationella minoritetsspråk på distans. I och med att någon försöksverksamhet inte kommit igång per den 1 juli 2008 har Skolverket arbetat in distansundervisning i de nationella minoritetsspråken i det här redovisade förslaget.

Den huvudsakliga skillnaden mellan det tidigare redovisade förslaget och detta förslag är att Skolverket nu föreslår att det, i likhet med vad som bör gälla övriga ämnen och kurser, är distansläraren som sätter betyg. I särredovisningen var det handledaren som satte betyg i samråd med distansläraren. Ytterligare en skillnad i särredovisning är att inga begränsningar sattes för vem som skulle få anordna distansundervisningen. Anledningen till detta var att verksamheten snabbt skulle kunna sätta igång och att förslaget endast gällde de nationella minoritetsspråken. I detta förslag är det kommuner och fristående skolor som kan vara anordnare.

Rätt till nationellt minoritetsspråk

De nationella minoriteterna har en förstärkt rätt till undervisning i sitt modersmål. Det samma gäller adoptivbarn som har ett annat modersmål än svenska. Bestämmelser om detta finns i grundskoleförordningen, gymnasieförordningen och förordningen (1996:1206) om fristående skolor. Den starkare rätten innebär undantag från kravet att en samisk, tornedalsfinsk eller romsk elevs modersmål ska vara elevens dagliga umgängesspråk i hemmet för att kommunen ska vara skyldig att erbjuda modersmålsundervisning. Vidare undantas samiska, tornedalsfinska och romska elever från kravet att minst fem elever ska önska modersmålsundervisning i ett visst språk för att kommunen ska vara skyldig att erbjuda sådan undervisning. Slutligen undantas samiska, tornedalsfinska, romska och finska elever från begränsningen till högst sju års modersmålsundervisning inom det offentliga skolväsendet.

Den 1 juli 2008 träder en ändring i grundskoleförordningen, gymnasieförordningen och särskoleförordningen i kraft. I och med ändringen jämställs samtliga nationella minoritetsspråk i syfte att uppfylla Sveriges åtaganden enligt de europeiska konventionerna. Finska och jiddisch får därmed samma förstärkta rätt som de övriga nationella minoritetsspråken.²⁸

Trots den förstärkta rätten för elever som tillhör de nationella minoritetsspråkgrupperna, visar Skolverkets statistik att andelen elever som deltar i modersmålsundervisningen i nationella minoritetsspråk är avsevärt lägre än för andra minoritetsspråkgrupper. Skolverkets tillsyn och utredningar om språkundervisning för elever som talar nationella minoritetsspråk visar bl.a. ett stort behov av alternativa, mer flexibla undervisningsformer.²⁹ Ett av problemen är att tillgången till lärare med adekvat kompetens är otillräcklig. I skrivelsen till Utbildningsdepartementet den 4 april 2007 har Skolverket således framhållit distansundervisning som en framkomlig väg där det annars är näst intill omöjligt att hitta lösningar.

²⁸ Förordning (SFS 2008:97) om ändring i grundskoleförordningen (1994:1194) 2008-02-19

²⁹ Skolverket, *De nationella minoriteternas utbildningssituation*, Rapport 272, 2005 och Skolverket *Romer i skolan – en fördjupad studie*, Rapport 292, 2007.

Även företrädare för nationella minoritetsspråksgrepp och föräldrar till barn som talar ett nationellt minoritetsspråk påtalar ofta brister i erbjudandet om modersmålsundervisning. Likaså rekommenderar Europarådets ministerkommitté anpassning av former för modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk³⁰.

Genom förslaget om distansundervisning ökar skolhuvudmännens möjligheter att uppfylla sina förstärkta skyldigheter väsentligt när det gäller att erbjuda eleverna modersmålsundervisning i ett nationellt minoritetsspråk.

Studiehandledning på modersmål

Studiehandledning och ämnesundervisning på modersmålet är effektiva redskap för elevernas kunskapsutveckling, men behöver spridas till många fler kommuner och skolor än idag. Studiehandledning på modersmålet har även en särskild betydelse för nyanlända gymnasieelever för att ta tillvara deras redan förvärvade kunskaper och underlätta inläringen på svenska.

I skolformsförordningarna anges att en elev som behöver det ska få studiehandledning på sitt modersmål. I flera skolor förekommer att eleverna antingen får modersmålsundervisning eller undervisning i svenska som andraspråk. Språkforskningen visar dock på vikten av parallella processer för att eleverna ska få möjlighet att utveckla både kunskapsinnehåll och språkbehärskning.

I den studie som Myndigheten för skolutveckling genomfört och som resulterat i ett förslag till en nationell strategi för nyanlända barn och ungdomar³¹ konstateras att många mindre kommuner inte kan erbjuda modersmålsundervisning eller studiehandledning på modersmål pga. att kommunerna saknar sådan kompetens. Kommunerna framhåller ett relativt stort mottagande och heterogena grepp av nyanlända som problem och skulle vilja kunna erbjuda modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål med stöd av distansundervisning. Skolverket delar denna bedömning och föreslår att möjligheten till distansundervisning även bör innefatta studiehandledning på modersmål. Detta framgår av den förslagna förordningen om distansundervisning.

Moderna språk

Kommunikation på modersmålet och på främmande språk är två av nyckelkompetenserna i det livslånga lärandet³². Kompetenserna ska bidra till ”ett framgångsrikt liv i ett kunskapsamhälle”. Idag har EU 23 officiella språk och det är inte självklart i alla länder att man kan göra sig förstådd på engelska: Fler som behärskar andra språk är även en konkurrensfördel för Sverige, eftersom medlemsländerna inom EU idag är våra största handelspartners. Företag med språkkunniga medarbetare får lättare tillträde till europeiska och även till globala marknader.

³¹ Myndigheten för skolutveckling, svar på regeringsuppdrag: *Förslag till nationell strategi för nyanlända barn och ungdomar*, 2007-05-31, dnr 2006:487

³² Europaparlamentets och rådets rekommendationer om nyckelkompetenser för livslångt lärande, 2006-12-18, 2006/962/EG

Att lära sig språk är således inte bara ett mål utan framför allt ett medel. Det är därför viktigt att eleverna erbjuds språkundervisning och intresset bland eleverna att läsa andra språk än de traditionella är idag stort. Distansundervisning är därmed en möjlighet för huvudmännen att kunna erbjuda ett bredare språkval, t.ex. japanska, kinesiska eller bosniska, kroatiska och serbiska. Möjligheten till distansundervisning innebär att elever, genom en ökad tillgång till kurser, kan läsa valfritt språk oavsett var i Sverige elevens hemskola har sin geografiska hemvist. Här finns således en demokratiaspekt.

Om eleverna ska kunna tillgodogöra sig meritpoäng är det viktigt att de bereds möjlighet att börja med språket redan i grundskolan (se även avsnitt 10). Det finns många möjligheter för språkval eftersom huvudmännen har en omfattande skyldighet att erbjuda moderna språk.

”Moderna språk” är ett eget ämne med en egen kursplan och omfattar alla språk utom svenska, svenska som andraspråk, engelska, klassisk grekiska, latin och teckenspråk. Modersmål har en egen kursplan men ryms även inom ramen för ”moderna språk”. Inom begreppet ”språk” räknas både de moderna språken, modersmål och övriga språk in. I ämnet moderna språk finns en gemensam kursplan och gemensamma betygs-kriterier, oavsett språk. Utgångspunkten för de svenska kursplanerna i språk är The Common European Framework of Reference for Languages med sina sju steg, där nivåerna är lika när det gäller moderna språk och någon gradering av olika språk inte görs.

Inom grundskolan ska minst två av språken franska, spanska och tyska erbjudas som språkval om antalet elever som önskar läsa språket uppgår till minst fem och om eleverna bedöms ha möjlighet att fortsätta med språket i gymnasieskolan. Även andra språk än ovanstående får erbjudas.

I gymnasieskolan ska undervisningen utgå från grundskolans utbildningsnivå om eleven redan har betyg i språk. Eleven kan också läsa nya språk i gymnasieskolan. Franska och tyska ska erbjudas både som språk som utgår från grundskolans utbildningsnivå och som nytt språk. Spanska ska erbjudas som nytt språk, men kan också utgå från grundskolans utbildningsnivå. Undervisning i andra språk än svenska, engelska, franska, tyska och spanska ska anordnas om antalet elever uppgår till minst fem i kommunen.

I gymnasieskolan kan eleven också läsa och få betyg i modersmål och moderna språk i ett och samma språk. Där kan modersmål anordnas som individuellt val, utökat program eller som ersättning för undervisning i andra språk än svenska och engelska. Det innebär att eleven istället för ett modernt språk kan läsa modersmål, men även att eleven kan läsa både och. Även för gymnasieskolan finns olika kursplaner för moderna språk och modersmål.

Hur lätt eller svårt det är att lära ett nytt språk har att göra med många saker och några listor på språk efter svårighetsgrad låter sig inte göras. Skolan måste göra en bedömning av vad som kan behövas av resurser i form av tid och lärare för att eleverna ska kunna nå målen. Det är alltså inte självklart att alla språk tilldelas samma resurser.

Distansundervisning i moderna språk är ett smidigt sätt att möta den ökade efterfrågan på språkundervisning, bl. a. inom kinesiska och japanska. På så sätt kan även det nationella språkpolitiska målet om rätten att få möjlighet att lära sig främmande språk tillmötesgå.³³ Språk sägs lämpa sig väl för distansundervisning och Skolverket anser att detta är ett intressant område för vidare forskning, se vidare avsnitt 14.

10. Ämnen och kurser på distans i gymnasieskolan

Skolverkets förslag: Distansundervisning får erbjudas inom det nationella program som eleven följer i ämnen och kurser som inte är kärnämnen eller gemensamma karaktärsämneskurser.

Om en kommun har valt att låta distansundervisningen omfatta mer än 300 gymnasiepoäng bör eleverna ha rätt att bedömas som förstahandssökande till samma nationella program i en annan kommun.

Om det finns särskilda skäl, t.ex. för skolor i glesbygden, får distansundervisning erbjudas i kärnämnen och gemensamma karaktärsämneskurser under högst ett år.

Enligt uppdraget ska Skolverket när det gäller gymnasieskolan överväga om distansundervisning ska begränsas till vissa ämnesområden eller kurser eller till en viss omfattning. Utgångspunkten ska vara att distansundervisning inte ska omfatta kärnämneskurser eller gemensamma karaktärsämneskurser. Skolverket ska dock överväga om det i enstaka sådana kurser kan vara en möjlighet med distansundervisning i t.ex. skolor i glesbygd. I arbetet ska Skolverket ta till vara erfarenheterna av tidigare försöksverksamheter, särskilt när det gäller elevernas möjlighet till kommunikation med lärare och andra elever liksom möjligheten att få stöd.

Ny gymnasieskola förbereds

I Gymnasieutredningens betänkande *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola* (SOU 2008:27) föreslås att dagens system med lokala kurser och specialutformade program förändras. Enligt förslaget ska det inte längre vara möjligt att skriva lokala kursplaner utan nationell kvalitetssäkring. Även specialutformade program föreslås bli kvalitetssäkrade av Skolverket och om kvalitetskraven uppfylls, får utbildningen rätt till riksrekrytering. Förslaget medför att stora delar av dagens möjlighet till lokal anpassning och profilering försvinner.

I betänkandet föreslås även en gymnasial lärlingsutbildning som ska utgöra en egen studieväg och vara ett alternativt sätt att uppnå en yrkesexamen inom yrkesprogrammen. Utbildningen ska även kunna utformas genom en kombination av anställning och studier i gymnasieskolan. Det arbetsplatsförlagda lärandet ska ske under ledning av utbildad/godkänd handledare anställd på den utbildande arbetsplatsen. Distansundervisning kan underlätta kombinationen av studier och arbete, framför allt i glesbygden (se avsnitt 14).

³³ Språkkommitténs betänkande *Mål i mun* (SOU 2002:27), *Bästa språket* (prop. 2005/06:2) Förslagen i propositionen antogs av riksdagen 2005 (bet. 2005/06:KrU4, rskr. 2005/06:89)

Meritpoäng

Från och med den 1 juli 2010 gäller nya regler för antagningen till högskoleutbildning. Sökande kommer att kunna tillgodoräkna sig upp till 2,5 meritpoäng för fördjupningsstudier i särskilda meritämnen som moderna språk, engelska, matematik och annat ämne som anknyter till den sökta utbildningen. Reglerna kommer i praktiken att påverka elever som började i gymnasieskolan höstterminen 2007.

I en globaliserad värld är det viktigt att det finns svenskar som behärskar andra språk än svenska och engelska. Om det var möjligt att ge meritpoäng även för modersmål, skulle fler kunna utnyttja sina språkkunskaper på ett effektivt sätt.

Genom att elever ges möjlighet att läsa meriterande ämnen genom distansundervisning får framför allt elever i glesbygd och på mindre orter tillgång till fler kurser på gymnasienivå. Detta gäller i synnerhet meriterande kurser som anknyter till den högskoleutbildning som eleven avser att söka.

Förslag om distansundervisning i gymnasieskolan

Under Skolverkets försöksverksamhet med distansundervisning (se avsnitt 4) var det endast tre gymnasieskolor som deltog i försöket. Vid Skolverkets uppgiftsinsamling³⁴ 2001 uppgav samtidigt 49 gymnasieskolor att de bedriver distansundervisning i någon form i en eller flera kurser. Vid mättilfället 2002 hade antalet skolor ökat till 55. Det finns anledning att tro att antalet ökat ytterligare. En anledning till att skolorna inte deltog i försöksverksamheten uppgavs vara att begränsningen var för snäv, då försöket exkluderade både kärnämneskurser och gemensamma karaktärsämneskurser.

Skolverket bedömer att distansundervisning bör kunna användas inom gymnasieskolan för att i större utsträckning än i dag kunna individualisera undervisningen och ge eleverna ökad tillgång till nationella kurser, framför allt på mindre orter. Om man ger kommuner och fristående skolor möjlighet att använda sig av distansundervisning ökar deras möjligheter att samverka om delar av utbildningar i gymnasieskolan. För små skolor skulle möjligheten till ett större kursutbud genom distansundervisning kunna vara en framkomlig väg för skolorna att erbjuda eleverna tillgång till en breddning eller fördjupning av utbildningen. Exempelvis föreslås av gymnasieutredningen att Skolverket fastställer programfördjupningar. En liten skola kan då med egna resurser kanske endast erbjuda en enda programfördjupning, medan skolan med stöd av distansundervisning har möjlighet att erbjuda eleverna fler programfördjupningar och därmed fler yrkesutgångar.

Skolverket förslår således att distansundervisning bör vara möjligt att erbjuda en elev på ett nationellt program i gymnasieskolan inom samtliga ämnen och nationellt fastställda kurser utom kärnämnen och de för programmet gemensamma karaktärsämneskurserna. Specialutformade program och lokala kurser som inte kvalitetssäkrats på nationell nivå kan inte garanteras ha ett kunskapsinnehåll likvärdigt med de nationella styrdokumenterna och omfattas därför inte av förslaget.

³⁴ Skolverket, *Försöksverksamhet med distansundervisning i gymnasieskolan – slutrapport oktober 2003*

Distansundervisning får utöver vad som anges ovan även erbjudas i moderna språk, i modersmål och som studiehandledning på modersmålet (se vidare avsnitt 9).

Skolverkets förslag utgår från att en gymnasieskola som inte själv har kapacitet att erbjuda kärnämnen och gemensamma karaktärsämneskurser inte heller har kapacitet att erbjuda programmet, eftersom dessa ämnen och kurser utgör fundamentet i programmet. Undantag bör dock kunna medges, i de fall där det föreligger särskilda skäl, t.ex. när skolan i en glesbygdskommun tillfälligtvis saknar en behörig lärare i ett ämne. I dessa fall skulle det kunna innebära att distansundervisning inom kärnämnen och gemensamma karaktärsämneskurser kan komma att erbjudas under högst ett läsår.

Undervisningens utformning

Eftersom kärnämnen och gemensamma karaktärsämnen som huvudregel är uteslutna i Skolverkets förslag, kan en elev maximalt läsa kurserna inom inriktningen, de valbara kurserna, projektarbetet och det individuella valet på distans. Därtill kan eleven t.ex. läsa modersmålsundervisning och språk. Det innebär att den totala omfattningen teoretiskt sett kan bli drygt halva elevens utbildningstid. Distansundervisning är samtidigt en metod som inte passar alla elever. Huvudmannen måste därför tydliggöra i sin information innan eleverna söker gymnasieutbildning, att hela eller delar av kurser läses på distans. I de fall en kommun har valt att låta distansundervisning omfatta mer än 300 gymnasiepoäng bör därför eleverna, enligt Skolverkets mening, ha rätt att bedömas som förstahandssökande till samma nationella program i en annan kommun. 300 gymnasiepoäng motsvarar t.ex. om eleven vill fördjupa sig i ett modernt språk men gränsen kan naturligtvis diskuteras. Erfarenhetsmässigt har vissa kommuner svårt att rekrytera behöriga lärare inom ett antal områden. Samtidigt kan det finnas goda skäl för kommunen att erbjuda utbildningen. Ett av villkoren för att erbjuda distansundervisning är i Skolverkets förslag att lärare saknas. Detta måste kunna ses i ett lite vidare perspektiv främst i glesbygd. Av Skolverkets förslag till förordning om distansundervisning bör poängantalet framgå.

Att gymnasieskolan är kursutformad och därmed kan organiseras och schemaläggas utifrån kurserna, får inte medföra att sammanhanget blir sönderryckt för eleven. Gymnasieskolans kunskapsuppdrag bygger bl.a. på att eleven ska kunna se samband och sammanhang, inte bara inom ett ämne utan även mellan olika ämnen och på programnivå. Programmet har i sin tur utgångspunkterna i läroplanens övergripande målsättningar. För den skola som erbjuder distansundervisning i en eller flera kurser är det därför ytterst viktigt att se till att distansundervisningen inte fragmentiserar kunskapsinnehållet i programmet. Ju fler kurser eleven läser på distans, desto större är risken. Eleverna måste också introduceras i arbetssättet.

Distansundervisningen innebär att det är läraren som arbetar på distans. Huvudregeln är att eleven befinner sig i skolan och ska kunna ges studietekniskt stöd av sin handledare. Undervisningen får således inte utvecklas mot självstudier, dvs. att eleverna i stor utsträckning arbetar individuellt i hemmet eller på andra platser. Gymnasieskolan har ett vidare ansvar och flera andra uppdrag, t.ex. i medborgarkompetens som inte kan utföras om inte eleverna träffas och arbetar tillsammans.

11. Distansundervisning för elever med medicinsk eller psykosocial problematik

Skolverkets förslag: För elever som av medicinska eller psykosociala skäl inte kan delta i den ordinarie undervisningen, får skolan som ett led i arbetet med särskilt stöd erbjuda undervisning på distans. En förutsättning är att vårdnadshavaren accepterar en sådan lösning och att tillsynsansvaret kan ordnas på ett bra sätt. Målsättningen ska vara att upprätthålla kontinuitet i undervisningen så att eleven så snart som möjligt återvänder till den ordinarie undervisningen. En ansvarig handledare ska utses i elevens hemskola.

En särskild bestämmelse om möjlighet till distanslösningar för elever med medicinsk eller psykosocial problematik bör tillföras bestämmelserna om särskilt stöd.

Enligt regeringens uppdrag ska Skolverket överväga om, och i så fall lämna förslag till hur, distansundervisning kan vara ett alternativ för elever som av sociala, medicinska eller liknande skäl har svårigheter att tillgodogöra sig utbildning i den ordinarie skolundervisningen i grundskolan respektive gymnasieskolan.

En förutsättning för distansundervisning är att lösningen utgår från elevens förutsättning och behov. I allmänhet bör andra insatser i form av undervisnings- och miljöanpassningar i den ordinarie undervisningen först ha prövats. Distansundervisning är tänkt att ges under en begränsad period då eleven annars riskerar att inte få någon undervisning.

Dagsläget

På Sofia Distans finns cirka 60-100 elever med medicinsk eller psykosocial problematik inskrivna. Av dem läser cirka 20 procent på heltid, medan övriga läser 1-3 ämnen. Sofia Distans har som målsättning att eleverna ska återgå till den ordinarie undervisningen, men eftersom cirka 70 procent av eleverna börjar läsa på distans först i årskurs 9, finns det inte mycket skoltid kvar att återvända till.

Värmdö distans tar emot cirka 20-30 elever per år, medan Korrespondensgymnasiet i Torsås har cirka 150-200 elever per år med medicinsk eller psykosocial problematik. Elever som skulle behöva möjligheter till distansundervisning finns även inom t.ex. ESS-gymnasiet och Statens institutionsstyrelsens verksamheter.

I de fall distansundervisning i dag erbjuds av Sofia Distans och Värmdö distans till elever med medicinsk eller psykosocial problematik har regleringen i 10 kap. 3 § skollagen och 8 kap. 2 § gymnasieförordningen åberopats som s.k. särskild undervisning. Skolverket menar att detta är en olycklig lösning eftersom den undervisningsformen ligger utanför skolväsendet, något som försvagar elevernas rättssäkerhet.

Sofia Distans och Värmdö distans har i dagsläget endast uppdrag att erbjuda distansundervisning för svenska elever i utlandet. Skolverket ser samtidigt det angelägna i att också elever i Sverige i vissa särskilda fall ges möjlighet till distansundervisning inom ramen för den skolform där eleven är inskriven.

Skolverkets tillsynsärenden

Under perioden 2006-2007 har Skolverket fattat beslut i åtta tillsynsärenden³⁵ där distansundervisning använts som en del i lösningen av komplexa elevärenden. Elevernas problematik har varit av skiftande karaktär, exempelvis Aspergers syndrom, ADHD, autism, mobbing, posttraumatisk stress eller skolfobi men även hot om våld och aggressivitet har lett till att ungdomarna placerats utanför den ordinarie undervisningsgruppen. Fallen är genomgående mycket komplicerade. Av ett par beslut framgår att det är föräldrarna som håller barnet hemma från skolan.

Skolverkets kritik i dessa beslut riktar sig inte mot distansundervisning som metod utan mer mot hur undervisningen tillkommit och att åtgärdsprogram ofta saknats.

Viktiga utgångspunkter

I det särskilda samråd³⁶ som Skolverket haft runt frågan om distansundervisning som arbetsmetod för elever med medicinsk eller psykosocial problematik framkom en relativt enhällig bild av en heterogen grupp elever vars antal ökar snabbt. Skolverkets undersökning om elever som är långtidsfrånvarande³⁷ visar att tidiga insatser, stort engagemang, samverkan med hemmet, samarbete mellan skola och socialtjänst, helhetssyn, envishet, långsiktighet är återkommande nyckelord för att arbetet med elever som är långtidsfrånvarande ska lyckas.

Tre faktorer framhålls som särskilt viktiga om distansundervisning ska vara en bra lösning:

- Elevens behov ska styra upplägget.
- Av åtgärdsprogrammet ska det tydligt framgå distansundervisningens upplägg, att den ska vara tidsbegränsad och följas upp regelbundet.
- Expertisen är viktig hos lärare, handledare och elevvårdsteam.

På Internet och i virtuella miljöer kan elever mötas på lika villkor. Ett funktionshinder behöver inte bli en barriär i det personliga mötet. CFL anser att det är möjligt att i stor utsträckning undvika att särskilja speciella grupper med den teknik som finns idag. Att tänka tillgänglighet för alla blir både en pedagogisk vinst och en personlig vinst för den som annars löper risk att bli särbehandlad.

Vilka omfattas av begreppet medicinsk eller psykosocial problematik?

Skolverket har valt att använda begreppet ”psykosocial” i stället för ”social” problematik som är det begrepp som används i uppdraget. Anledningen är att Skolverket vill poängtera att det är en elevs psykosociala besvär som kan vara skäl till att undervisningen är aktuell, inte sociala svårigheter i sig. Det är alltid elevens behov som måste vara i fokus.

³⁵ Skolverkets tillsynsbeslut: 2006-02-03 dnr 51-2005:2722; 2006-02-17 dnr 51-2005:2639; 2006-04-19 dnr 51-2005:2908; 2006-05-31 dnr 51-2005:1153; 2006-07-19 dnr 51-2006:346; 2006-10-18 dnr 2006:507; 2007-02-02 dnr 52-2005:2070; 2007-03-06 dnr 2006:735

³⁶ Samrådsmöte 2008-04-07, delning av förslag 2008-06-13

³⁷ Skolverket 2008, rapport 30

Detsamma gäller för elever med medicinsk problematik. Det är aldrig en diagnos som avgör att en elev ska få distansundervisning, utan elevens behov och vad som är bäst för eleven.

Distansundervisning som särskilt stöd

Den aktuella elevgruppen är heterogen och behoven skiftar beroende på elevens problematik. Gemensamt är dock att eleverna på grund av sin sjukdom eller psykosocial problematik inte kan delta i den ordinarie undervisningen. De kan vara hemma eller befinna sig på någon institution. Situationen kan vara tidsbegränsad men även omfatta längre perioder. Skolverket menar att distansundervisningen kan vara en för många elever framkomlig väg att hantera t.ex. sin sjukdom utan att studierna avbryts. Metoden kan också vara en väg att få långtidsfrånvarande elever eller elever med annan problematik att återvända till skolan.

Som en tidig insats för att eleven ska få någon form av undervisning och därmed kontinuitet i skolgången skulle distansundervisning därför kunna användas som en alternativ metod. Arbetsmetoden ska då anges i ett åtgärdsprogram för eleven och ges som ett led i arbetet med särskilt stöd. Elevens utbildning måste garanteras och villkoren för distansundervisning måste framgå av elevens åtgärdsprogram. I de fall där eleven är så allvarligt sjuk eller motsvarande att 10 kap. 3 § blir aktuell, gäller naturligtvis den bestämmelsen.

En elev som får distansundervisning som en del av sitt åtgärdsprogram ska ges möjlighet att läsa hela eller delar av samtliga ämnen och kurser. En gymnasieelev kan således läsa såväl kärnämnen som gemensamma karaktärsämnen. Skolan ska bestämma elevens arbetsplats utifrån elevens behov. Arbetsplatsen kan därmed vara såväl i skolan som i hemmet eller någon annanstans.

Av skolförfattningarnas bestämmelser om åtgärdsprogram framgår följande: Om det genom uppgifter från skolans personal, en elev, elevens vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att eleven kan ha behov av särskilda stödåtgärder, ska rektorn se till att behovet utreds. Om utredningen visar att eleven behöver särskilt stöd, ska rektorn se till att ett åtgärdsprogram utarbetas. Av programmet ska det framgå vilka behoven är, hur de ska tillgodoses, samt hur åtgärderna ska följas upp och utvärderas. Eleven och elevens vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta när åtgärdsprogrammet utarbetas.

Skolverket har utarbetat Allmänna råd och kommentarer *För arbete med åtgärdsprogram* (SKOLFS 2008:25). Det är angeläget att råden används när distansundervisning övervägs som en stödåtgärd för en elev. Av särskild vikt är att det finns en utredning rörande elevens stödbehov som kan ligga till grund för en sådan åtgärd.

Distansundervisning är en flexibel lösning som kan utformas olika utifrån elevens behov. Metoden bör i allmänhet utgöra en tillfällig lösning med syfte att eleven ska kunna återvända till hemskolan så snart som möjligt. Skolan måste skapa reella möjligheter för eleven att följa den ordinarie undervisningen.

Undervisningens utformning

När rektor på elevens hemskola fattat beslut om distansundervisning bör avtal snabbt slutas så att eleven inte tappar för mycket tid. En fördel är att en elev kan börja läsa när som helst under året och var som helst (i en grupp eller som ensam elev). Målsättningen är att eleven så snart som möjligt ska återvända till den ordinarie undervisningen. Att eleven får ha sin arbetsplats hemma innebär inte att eleven hela tiden måste sitta i hemmet.

Distansundervisningen kan dock fungera som en brygga tillbaka till den ordinarie undervisningen. Övergången sker förmodligen i de flesta fall successivt, då eleven till att börja med kanske enbart är i hemmet för att sedan i allt större utsträckning vara på hemskolan. Eleven kan vara i skolan kanske en halv eller två dagar allt efter elevens behov. Meningen med distansundervisning är att lösningen ska vara flexibel.

Att distansundervisning kan bedrivas vid olika tid har vissa följd effekter: Eleven får större frihet att anpassa sin studietid efter egna behov och kan således läsa vid självvald tidpunkt och under självvald tidslängd. Eleven kan ägna mycket tid åt vissa arbetsuppgifter och mindre åt andra. Vissa elever kan läsa olika typer av kompletteringskurser, allt efter vars och ens behov. Eleven kan också följa den egna lärstilen. Eleven får därmed ett reellt inflytande över den egna inlärningsituationen.

Ansvar för eleven

Beslut om stöd och distansundervisning måste alltid fattas med den enskilda elevens bästa för ögonen. Av den bakomliggande utredningen bör framgå varför distansundervisning bedöms vara den stödåtgärd som bäst motsvarar elevens behov. Distansundervisningen ska vara tidsbegränsad samt följas upp och utvärderas kontinuerligt precis som åtgärdsprogrammet i övrigt. Det är rektor som ansvarar för att utredningen görs och att åtgärdsprogrammet upprättas. Det är särskilt viktigt att vårdnadshavaren är positiv till en sådan lösning.

Distansundervisning som anordnas av någon annan än kommunen förutsätter en överenskommelse mellan kommunen och anordnaren av distansundervisningen. Överenskommelsen ska innehålla uppgifter om åtaganden, dokumentation, uppföljningstillfällen och uppdragets tidsbegränsning. Det ska framgå att det pedagogiska ansvaret ligger hos anordnaren medan kommunen eller den fristående skolan som huvudman har ett helhetsansvar för eleven. Eleven är fortfarande inskriven i sin hemskola med det ansvar för rektor som följer av detta. Tillsynsansvaret för yngre barn måste lösas, antingen genom föräldrars försorg, annan vuxen person eller via skolan. Distansundervisning i hemmet förutsätter att frågan om tillsynsansvaret är löst. Hur tillsynsansvaret ska lösas ska anges i åtgärdsprogrammet.

Den elev som beviljats distansundervisning ska kostnadsfritt ha tillgång till den tekniska utrustning och de läromedel som krävs för att distansundervisningen ska kunna genomföras.

Distanslärarens och handledarens ansvar

Eleven ska undervisas av en lärare som motsvarar behörighetskraven och har kunskaper om undervisning på distans med stöd av informations- och kommunikationsteknik.

En handledare som hjälper eleven i det löpande arbetet och som följer elevens kunskapsutveckling ska knytas till elevens undervisning. Omfattningen av handledarskapet och hur det genomförs utgår från elevens behov och anges i åtgärdsprogrammet. Handledningen kan genomföras såväl i hemmet som i skolan. Handledaren förutsätts vara lärare på elevens hemskola. Handledaren måste ha pedagogisk och metodisk erfarenhet samt vara insatt i elevens sjukdom eller problematik men har inte ämneskunskapen. Det är också handledaren som ska delta i utvecklingssamtalen (se även avsnitt 8).

Även för den här elevgruppen ska betyg sättas av distansläraren efter samråd med handledaren. Det är därför viktigt att elevens kunskapsutveckling följs på nära håll av en lämplig handledare som är kompetent att göra professionella pedagogiska bedömningar. Handledaren ska även hjälpa eleven att få den studieteknik som krävs för distansundervisning.

Att återvända till hemskolan

Det är viktigt att den elev som fått distansundervisning på annan plats än i hemskolan pga. medicinsk eller psykosocial problematik får en smidig återkomst och att kontinuiteten i undervisningen upprätthålls. Eleven ska inte behöva vänta en termin för att ”passa in i” skolans schemaläggning. Glapp i kurs- eller ämnesinnehåll kan lösas exempelvis med fler distansuppgifter.

En särskild bestämmelse i skollagen

Den aktuella elevgruppen är speciell på så sätt att eleverna av olika skäl inte kan delta i den ordinarie undervisningen i skolan. Det finns därmed alltid en risk att de hamnar vid sidan av skolväsendet. Skolverket föreslår att en särskild bestämmelse om möjlighet till distanslösningar för dessa elever tillförs bestämmelserna om särskilt stöd. I skollagsarbetet övervägs att ta in bestämmelserna om särskilt stöd och åtgärdsprogram i skollagen och att åtgärdsprogram ska kunna överklagas. Om det blir en skollagsreglering av särskilt stöd bör också bestämmelsen om undervisning på distans för den aktuella elevgruppen föras in i skollagen. Möjligheten att överklaga åtgärdsprogram skulle ytterligare stärka rättssäkerheten.

Distansundervisning genom hemskolan

Den elev som regelbundet eller tillfälligt under en kortare period vistas på sjukhus eller i hemmet av medicinska skäl kan få distansundervisning av hemskolan. Distansundervisning är i det fallet endast ett komplement till den ordinarie undervisningen. Kontinuiteten i elevens utbildning kan upprätthållas av elevens ordinarie lärare genom enkla flexibla lösningar i form av e-post, telefonkonferenser, MMS, Skype m.m. Det kan då också vara elevens ordinarie lärare som handleder eleven i hemmet eller på sjukhuset.

Elever på institution

Värt att nämna i sammanhanget är de elever som stadigvarande alternativt under en längre eller kortare tid vistas på annan ort än i hemmet, för att de exempelvis är inskrivna på ett HVB-hem. Distansundervisning kan vara ett sätt för kommunen att upprätthålla och få kontinuitet i undervisningen för eleverna. Detta bör utredas vidare (se även avsnitt 14).

12. Distansundervisning för elever med särskilda talanger

Skolverkets förslag: Elever i grundskolans år 6-9 som har förutsättning att bredda eller fördjupa sin utbildning genom att läsa språk, matematik eller naturvetenskap i ökad studietakt får erbjudas undervisning på distans inom dessa ämnen samt kärnämnen och gemensamma karaktärsämnen i gymnasieskolan. En försöksverksamhet bör genomföras för elever i grundskolans år 6-9.

Elever inom gymnasieskolan får likaså beredas möjlighet till distansundervisning. Möjligheten för gymnasieelever att som fördjupning läsa högskolekurser inom ramen för gymnasieskolan bör beredas vidare i anslutning till Gymnasieutredningens förslag.

En försöksverksamhet med distansundervisning bör genomföras i samband med den föreslagna försöksverksamheten beträffande gymnasiala spetsutbildningarna inom matematik, naturvetenskapliga, samhällsvetenskapliga eller humanistiska utbildningar.

Enligt uppdraget ska Skolverket ta ställning till om, och i så fall hur, distansundervisning kan komplettera den ordinarie undervisningen i grund- respektive gymnasieskolan för barn och ungdomar med särskilda talanger inom något område.

Den danska regeringen genomförde under 2006-2007 en särskild satsning på begåvade barn, s.k. *talentpleje*, som ett led i regeringens strategi att göra Danmark till en ledande kunskapsnation.³⁸ Det danska TalentCamp³⁹, som är ett av initiativen, menar att systemet inte endast är för en liten elitgrupp, utan att det är en internationell och social förpliktelse. TalentCamp stödjer sig bl. a på FN:s barnkonvention⁴⁰ som anger att barnets utbildning ska syfta till att *utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och fysisk och psykisk förmåga*. Detta kom sedan att ingå som ett tema i NordplusJunior-programmet 2007. Med *talentpleje* menades där elever med särskilda intressen att utveckla sig i samarbete med elever i de deltagande länderna, t.ex. profilskolor med olika inriktning.

Med särskilda talanger avser Skolverket elever som vill och, i ökad studietakt, kan fördjupa och bredda sina kunskaper under sin tid i grund- respektive gymnasieskolan, t.ex. inom matematik, språk och naturvetenskap.

³⁸ Undervisningsministeriet: *Talentpleje i det danske uddannelsessystem*, www.uvm.dk 2008-05-13.

³⁹ www.talentcamp.dk, 2008-05-13

⁴⁰ FN:s barnkonvention, 1989, art.29, paragraf 1, punkt a.

Grundskolan

Alla pedagogiska metoder måste anpassas till elevens förutsättningar. Distansundervisning kräver koncentrationsförmåga och förmåga att arbeta självständigt. En elev i de lägre årskurserna kommer att kräva betydligt mer handledning än en elev i de högre årskurserna eller på gymnasiet. Distansundervisning blir därmed en fråga om mognad. Hur långt ner i åldrarna ska distansundervisning erbjudas? Ska en sjuåring kunna läsa på distans? Vilka risker kan det medföra? Hur blir övergången till gymnasieskolan? Forskning i området saknas.

Skolverket vill understryka att det finns fler lösningar än distansundervisning för elever med särskilda talanger. En elev som i år 1 är duktig på och intresserad av matematik bör rimligen kunna erbjudas mer matematikundervisning på den egna skolan och av den egna läraren på samma undervisningstid som klasskamraterna har matematik. En annan möjlighet är att eleven breddar kunskaperna, t.ex. genom de möjligheter som Elevens val ger. Ytterligare en lösning är årskursblandning.

I samband med utformningen av *förordning (1994:519) om statsbidrag till utbildning av utlandssvenska barn och ungdomar* diskuterades åldersproblematiken. Man fann då att distansundervisning kunde möjliggöras för elever i någon av årskurserna 7-9 vid grundskolan. Viss försöksverksamhet bedrevs också för årskurs 6. Enligt Skolverkets mening bör distansundervisning för talanger erbjudas från årskurs 6. Detta beror på att språkliga talanger bör beredas möjligheten redan från årskurs 6 när språkvalen börjar. Distansundervisningen måste föregås av en pedagogisk bedömning och vara en del av elevens individuella utvecklingsplan. I bedömningen måste hänsyn tas till att vissa ämnen är svårare än andra att läsa på distans. Matematik har framhållits som svår att handleda och vissa naturvetenskapliga ämnen kräver laborationer som i nuläget svårligen låter sig göras på en elektronisk plattform.

Återvändande elever från svenska utlandsskolor som erhåller statsbidrag bör kunna fortsätta läsa det forna värdlandets språk oavsett årskurs. Enligt Skolverkets erfarenhet är det ofta problematiskt för den elev som återvänder till Sverige från t.ex. Svenska skolan i London att kunna fortsätta studera språket på den nivå där eleven befinner sig. Skolverket bedömer således att dessa återvändande elever bör kunna ges en utökad rätt till distansundervisning.

Prövning och möjlighet att gå om en kurs

Redan idag ges elever i grundskolan möjlighet att läsa kurser på gymnasienivå och distansundervisning kan vara en möjlighet som underlättar detta. Skolverkets erfarenhet är att eleverna ofta får Godkänt i kursbetyget. Det blir därefter problem när eleverna läser på gymnasiet och blir medvetna om att de hade kunnat få ett högre betyg med anledning av ökad mognad och fler kompletterande kunskaper till ämnet. I vissa gymnasieskolor som arbetar aktivt med ämnesintegrering kan den situationen uppstå att en elev måste läsa om en kurs för att kunna genomföra exempelvis ett ämnesintegrerat projekt. Eftersom eleven redan har Godkänt i betyget har eleven inte möjlighet till prövning eller möjlighet att gå om kursen. Detta är dock en tolkning av gymnasieförordningen som kan

diskuteras. Skolverket har i en skrivelse till regeringen⁴¹ föreslagit att gymnasieförordningen ändras så att det framgår att det är möjligt att gå om en kurs och därmed förbättra sitt betyg bl.a. då en elev i grundskolan fått betyg i en gymnasiekurs innan eleven har påbörjat gymnasieskolan. Detta aktualiseras självfallet även då en elev läst och fått betyg i en gymnasiekurs. Problemet behöver lösas om möjligheten för en grundskoleelev att få läsa kurser på gymnasienivå införs.

Pågående reformarbete om gymnasieskolan

I *Framtidsvägen - en reformerad gymnasieskola* (SOU 2008:27) föreslås att elever inom de föreslagna spetsutbildningarna även bör kunna läsa högskolekurser och få högskolepoäng redan under gymnasietiden: ”Det är, enligt de högskolekontakter utredningen har haft, redan idag möjligt att för gymnasieelever söka dispens för att påbörja högskolestudier parallellt med sina gymnasiestudier. Hur elever ska ges möjlighet att läsa högskolekurser under sin gymnasietid behöver beredas vidare inom ramen för försöksverksamheten.”

Distansundervisning för särskilda talanger ger möjlighet till fördjupningar för elever i gymnasieskolan och skulle kunna vara en bra lösning för dessa elever. I den fortsatta beredningen av Gymnasieutredningens förslag bör det övervägas vilka kurser som kan vara aktuella för distansundervisning.

Utbildningsdepartementet har i en promemoria redovisat *Förslag om försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning*⁴². Även här kan distansundervisning vara en möjlighet inom matematik, naturvetenskapliga, samhällsvetenskapliga eller humanistiska utbildningar. Förslaget remissbehandlas för närvarande.

Förslag om försöksverksamheter

Alla elever behöver friutrymme för att utvecklas. Skolverket bedömer att distansundervisning ger bra möjligheter att individualisera undervisningen och därmed låta elever ta sig fram snabbare i systemet. Distansundervisning kan därmed möjliggöra för elever med särskilda talanger att komplettera den ordinarie undervisningen under förutsättning att eleven bedöms ha möjlighet att genomföra studierna. Däremot anser Skolverket att en försöksverksamhet skulle kunna ligga till grund för en utvärdering av vilken effekt distansundervisning har på yngre elever samt om förväntade resultat uppnås. Försöksverksamheten skulle även vara värdefull för att följa upp de organisatoriska konsekvenser som en överlappning av olika skolformer medför.

Även i samband med försöksverksamheten med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning skulle distansundervisning kunna möjliggöra verksamheten oavsett skolans och elevernas geografiska hemvist. En försöksverksamhet skulle ge eleverna ökad tillgång till kurser som fördjupar eller breddar på spetsnivå. Sannolikheten är även stor att de kurser som eleven förväntas studera på högskolenivå kommer att genomföras på distans, såvida inte försöksverksamheten enbart förläggs till orter med universitet eller högskola. Av förslaget framgår dock att utbildningarna ska fördelas jämnt över landet.

⁴¹ Skolverket, *Förslag till ändringar i gymnasieförordningen om möjligheten att gå om en kurs*, 2004-09-15, dnr 2004:1796

⁴² U2008/3879/G, 2008-05-26

Förutom vad som anges som allmänna förutsättningar i förslaget till reglering (se avsnitt 15), skulle förordningstexten kunna ha följande innebörd:

Elev i grundskolans år 6-9 får ges möjlighet att fördjupa och bredda sin utbildning med stöd av distansundervisning i språk, matematik och naturvetenskap.

En elev i gymnasieskolan får ges möjlighet att fördjupa och bredda sin utbildning genom att läsa ämnen och kurser i snabbare takt med stöd av distansundervisning.

Distansundervisning enligt första och andra stycket förutsätter att eleven kan tillgodogöra sig undervisningen på ett tillfredsställande sätt.

Beslut om distansundervisning för enskild elev fattas av rektor.

13. Konsekvenser av förslaget

Nedan återges de konsekvenser som Skolverket kan överblicka i dagsläget. Konsekvenserna bygger bl. a. på erfarenheter från distansundervisningen inom kommunal vuxenutbildning samt universitet och högskolor.

Organisatoriska konsekvenser

Om skolan inte noggrant planerar och organiserar distansutbildningen finns risk för att de positiva effekterna uteblir. I *Utsikter och insikter*⁴³ beskrivs förutsättningarna för flexibelt lärande inom kommunal och statlig vuxenutbildning. Flera exempel på problem ges, t.ex. ensidiga satsningar på tekniklösningar (främst i form av inköp av dyra plattformar) och utveckling av pedagogiska metoder utan hänsyn till t.ex. administrativa konsekvenser i form av lärartid.

Pedagogiken berör främst relationerna mellan lärare, handledare och elev, medan organisation och ekonomi främst berör administratörer, skolledare och lärarfack. Teknikfrågan berör samtliga. För att lösa till exempel elevens behov av handledning, måste skolan därför planera och analysera olika konsekvenser inom det pedagogiska området, administrationen, ekonomin och det tekniska området. Om skolan inte tar hänsyn till samtliga områden saknas de nödvändiga förutsättningarna för skolan att uppfylla syftena med distansundervisning.

För distanslärarens del riskerar undervisning på ”olika tid” att öka arbetsbelastningen. Att t.ex. kommunicera över nätverk och därmed vara tvungen att formulera sig skriftligt tar längre tid än att besvara en fråga muntligt i ett klassrum eller i en videokonferens.

Oavsett flexibilitet och utformning, kommer det dessutom alltid att finnas elever som vill avbryta distansstudierna för att läsa motsvarande utbildning i den ordinarie undervisningen. Om hemskolan inte har det alternativet, måste det finnas en beredskap för kommunen att lösa situationen för eleven.

⁴³ Nationellt centrum för flexibelt lärande, *Utsikter och insikter – En antologi om flexibelt lärande i vuxenutbildningen*, rapport 5:2004

Såvitt Skolverket kan bedöma innebär inte förslaget någon ytterligare betungande uppgift för de fristående skolorna, eftersom förslaget bygger på frivillighet.

Kostnader

Skolverket bedömer förslaget som långsiktigt kostnadseffektivt för huvudmännen eftersom undervisningen kan samordnas på olika sätt. En behörig distanslärare kan från sin arbetsplats undervisa ett stort antal elever på olika platser i landet. Organisationen blir även därmed mer kostnadseffektiv än om varje skola har en egen lärare t.ex. i de nationella minoritetsspråken. Skolverkets förslag innehåller inte heller några nya skyldigheter för huvudmännen. Kostnaderna för att använda distansundervisning som arbetsmetod måste därför ställas mot förtjänsterna i varje enskilt fall.

Skolverket bedömer att förslaget ger kommunerna och de fristående skolorna ökade möjligheter att uppfylla skyldigheten att anordna modersmålsundervisning och språk som anges i grundskoleförordningen, gymnasieförordningen och förordningen om fristående skolor.

Det kan verka kostnadsdrivande med krav på lärarbehörighet för såväl distansläraren som handledaren. Återigen ska understrykas att distansundervisning ska ses som en frivillighet för huvudmännen. Skolverkets och MSU:s erfarenhet utifrån arbetet med Sofia Distans är dessutom att genomsnittseleven behöver mest handledning i början av studierna för att sedan i stor utsträckning klara sig på egen hand.Handledning kan naturligtvis, vilket påpekats tidigare, ske i grupp. Det är främst elever med medicinsk eller psykosocial problematik som i stor utsträckning behöver enskild handledning.

14. Övriga frågor

Fortsatt forskning och metodutveckling

Olika ämnen lämpar sig olika väl för distansundervisning. Enligt CFL:s erfarenhet är fysik och matematik ämnen som av vissa studerande har uppfattats som svåra att studera på distans. De studerande har önskat ha en lärare på plats som följer lärprocessen. Vissa naturvetenskapliga ämnen kräver laborationer som i nuläget svårligen låter sig göras på en elektronisk plattform. Även Korrespondensgymnasiet har snarlika erfarenheter.

Skolverket kan även anta att vissa karaktärsämneskurser som t.ex. innehåller säkerhetsföreskrifter, exempelvis kurser inom elprogrammet och fordonsprogrammet, lämpar sig mindre bra för distansundervisning.

Språk sägs lämpa sig särskilt väl för distansundervisning. Men hur lätt eller svårt det är att lära ett nytt språk har att göra med många saker och några listor på språk efter svårighetsgrad låter sig inte göras. Självfallet kan elever uppfatta att olika språk är olika lätta eller svåra att få bra betyg i. Detta avspeglar sig i elevernas språkval. Skolverkets statistik och erfarenhet visar på att elever som börjat läsa franska eller tyska i grundskolan överger språken. Inom gymnasiet finns många fler valmöjligheter som konkurrerar om intresset. Det finns även elever som överger franska eller tyska till förmån för ett språk som uppfattas som enklare, företrädesvis spanska. Italienska lockar många nybörjare, men överges enligt Skolverkets erfarenhet när grammatiken uppfattas som för svår.

Som tidigare nämnts finns det för grundskolan ingen empiri för elever i Sverige, förutom de elever med social eller medicinsk empiri som fått distansundervisning anordnad av Sofia Distans.

De problemområden som DUKOM⁴⁴ lyfte fram är således desamma än idag och gäller även för ungdomsskolan (se avsnitt 4). Metoder och metodutveckling är eftersatta i Sverige, vilket kan ha bidragit till att distansundervisningen fått så många olika ansikten. Lärarna har heller inte utbildats för distansundervisning och det finns begränsat med läromedel att tillgå, vilket medfört att den lokala skolan försökt lösa de egna problemen utifrån egna resurser och referensramar.

Skolverket anser att forskning och en fortsatt pedagogisk utveckling är angeläget inom distansundervisning.

Lärlingsutbildning

Eftersom det råder stor brist på yrkeslärare kan distansundervisning även underlätta för huvudmännen att erbjuda en nationell lärlingsutbildning, så som den föreslås i *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola* (se avsnitt 10). Det gäller framför allt lärlingsplatser inom små yrken och i glesbygdskommuner. Lärlingen skulle kunna följa distansundervisning med en distanslärare och en handledare på arbetsplatsen. Frågan om distansutbildning för lärlingar i en ny gymnasieskola bör därför utredas vidare i den fortsatta beredningen av den framtida gymnasieskolan.

Elever på institution

En elevgrupp som inte omfattas av Skolverkets förslag är de elever som stadigvarande alternativt under en längre eller kortare tid vistas på annan ort än i hemmet, för att de exempelvis är inskrivna på ett HVB-hem. Distansundervisning kan vara ett sätt för kommunen att upprätthålla och få kontinuitet i undervisningen för eleverna.

Skolverket har även erfarit Statens institutionsstyrelses (SiS) behov av flexibla lösningar för eleverna på institutioner. Framför allt skulle distansundervisning öka möjligheten att få behöriga lärare inom alla områden och då speciellt i ämnen med få elever. Eftersom institutionerna är små finns det i regel endast behöriga lärare inom kärnämnen och upp till lägsta gymnasienivån. Med hänsyn till elevernas situation och behov kan eleven oftast inte heller delta i undervisning i skola utanför institutionen.

Skolverket delar SiS uppfattning att distansundervisning skulle kunna vara ett mycket bra sätt att lösa problemet med den aktuella gruppens behov av utbildning. Eleverna ställer dock många krav på särlösningar jämfört med Skolverkets övriga förslag. För dessa elever är det mycket angeläget att finna fullvärdiga alternativ. Skolverket föreslår därför att distansundervisning för berörda elever utreds vidare.

⁴⁴ SOU (1998:84) *Flexibel utbildning på distans*

Teckenspråk

Teckenspråkets ställning har successivt stärkts. Rätten att använda det egna språket och rätten att få utöva sin kultur är grundläggande mänskliga rättigheter i enlighet med artikel 27 av FN:s internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter. Även tecknade språk omfattas av en sådan rätt.

I FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsbinder som Sverige undertecknat, finns bestämmelser som behandlar teckenspråkigas rättigheter, däribland dövas rätt till teckenspråk. De anslutna staterna ska bereda döva tillgång till teckenspråk (artikel 21) och beredas möjlighet till utbildning i teckenspråk.

I Nordiska ministerrådets *Deklaration om nordisk språkpolitik* förklaras att det är viktigt att teckenspråk vid sidan av minoritetsspråken tillerkänns en stark ställning. I *Bästa språket* (prop. 2005/06:2) har det svenska teckenspråkets status jämförts med de nationella minoritetsspråken.

Slutligen överlämnades i mars 2008 betänkandet *Värna språken – förslag till språklag* (SOU 2008:26). I lagförslaget får det allmänna bl.a. ett särskilt ansvar för att skydda och främja teckenspråket. Den som har behov av teckenspråk ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket.

Under Skolverkets samarbete med andra myndigheter och organisationer har det framkommit att det är önskvärt om eleverna även kunde erbjudas distansundervisning i teckenspråk. Problematiken är densamma som för modersmål och språk, nämligen få elever och få lärare. Skolverket menar att huvudmännen bör beredas möjlighet att anordna teckenspråk via distansundervisning. Dagens informations- och kommunikationsteknik skapar möjligheter för utveckling av och samtidigt förväntningar på språkförmåga hos alla. Även för specialscolans elever innebär informationsteknologin utvidgade möjligheter att använda teckenspråk. Frågan om teckenspråk genom distansutbildning bör därför utredas vidare.

15. Förslag till författningstext

I det följande redovisar Skolverket förslag till reglering av distansundervisning. För närvarande pågår arbetet med en ny skollag men förslaget utgår från dagens regelverk. Skolverket har dock beskrivit hur förslagen skulle kunna tas in i en ny skollag för det fall särskilt stöd respektive entreprenad samlas i ett eget kapitel där.

Skolverkets förslag innebär att distansundervisning får erbjudas elever i grundskolan och gymnasieskolan när det gäller

- modersmålsundervisning/nationellt minoritetsspråk,
- språk som läses enligt kursplanen för moderna språk och
- studiehandledning på modersmålet.

Även eleverna i särskolan och gymnasiesärskolan får erbjudas modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmålet.

Eftersom distansundervisning för elever med särskilda talanger föreslås bli försöksverksamhet ingår dessa inte i förslaget till förordning. I avsnitt 12 redovisas dock hur en reglering av distansundervisning för elever med särskilda talanger skulle kunna utformas.

Nedan redovisas först förslag till utformning av bestämmelser i grundskoleförordningen och gymnasieförordningen om distansundervisning för elever som på grund av medicinsk eller psykosocial problematik inte kan delta i den vanliga undervisningen. Om även fristående skolor ska ges denna möjlighet för en elev krävs också ändringar i förordningen om fristående skolor. Om enhetliga bestämmelser om särskilt stöd samlas i ett nytt kapitel i skollagen kan förslaget i denna del på ett mer juridiskt, tekniskt enkelt sätt omfatta även fristående skolor.

Därefter följer förslag till ändring i lagen (1993:802) om entreprenadförhållanden inom skolan.

Bestämmelser om förutsättningar och villkor för distansundervisning har samlats i en särskild förordning om distansundervisning. Den föreslås gälla om distanslärare anlitas från en annan kommun eller en fristående skola som uppdragstagare, eller när distansundervisningen är av sådan omfattning att det är fråga om en entreprenad.

För fristående skolor gäller förslagen så länge det bara är fråga om att anlita en lärare som uppdragstagare i enstaka ämnen eller kurser från en kommun eller en annan fristående skola. Är det av en sådan omfattning att det kan betraktas som en entreprenad är det endast modersmålsundervisning som kan anordnas på distans med stöd av nuvarande bestämmelser i 1 a kap. 5 § andra stycket och 2 kap. 7 § andra stycket förordningen (1996:1206) om fristående skolor.

Som tidigare nämnts i avsnitt 9, bör dock reglerna vara desamma för kommunala och fristående skolor, dvs. möjligheten att anlita kompetens vid distansundervisning utanför den egna skolan bör alltid begränsas till lärare i en annan kommun eller fristående skola. Den fristående skolans möjlighet att träffa avtal med någon annan om modersmålsundervisning enligt bestämmelserna i förordningen om fristående skolor påverkas inte av Skolverkets förslag. När det handlar om distansundervisning föreslår dock Skolverket att den föreslagna förordningen om distansundervisning gäller med begränsningen i förhållande till dagens reglering.

Grundskoleförordningen (1994:1194)

5 kap. Särskilda stödinsatser

Stödundervisning

5 a § Särskilt stöd i form av distansundervisning får ges under viss tid till elever som på grund av medicinsk eller psykosocial problematik inte kan delta i den vanliga undervisningen.

Gymnasieförordningen (1992:394)

8 kap. Särskilda stödinsatser

Åtgärdsprogram

1 b § Särskilt stöd i form av distansundervisning får ges under viss tid till elever som på grund av medicinsk eller psykosocial problematik inte kan delta i den vanliga undervisningen.

Lagen (1993:802) om entreprenadförhållanden inom skolan

1 a § Kommuner och landsting får sluta avtal med annan kommun, landsting eller en fristående skola som är godkänd enligt 9 kap. 2 § skollagen (1985:1100) eller har rätt till bidrag enligt 9 kap. 8 § skollagen om att denne får bedriva viss distansundervisning.

Genom ett sådant avtal får även en kommun och ett landsting svara för utförandet av distansundervisning för annans räkning.

Förordning om distansundervisning

1 § Denna förordning innehåller bestämmelser om distansundervisning. Föreskrifterna gäller undervisning i grundskolan och gymnasieskolan samt vad gäller modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmålet även i grundsärskolan och gymnasiesärskolan.

2 § Distansundervisning syftar till att ge huvudmannen möjlighet att erbjuda alternativ likvärdig undervisning när skolan inte kan anordna undervisning eftersom lärare saknas eller elevunderlaget inte är tillräckligt.

3 § Med distansundervisning avses en interaktiv undervisningsmetod där elev och lärare är fysiskt åtskilda. Distansundervisningen ska huvudsakligen genomföras under skoldagen och ska motsvara garanterad undervisningstid.

4 § Bestämmelserna i denna förordning gäller i de fall då en elev får interaktiv undervisning i den egna skolan genom informations- och kommunikationsteknik av en lärare som är anställd i en annan kommun eller i en fristående skola som är godkänd enligt 9 kap. 2 § skollagen (1985:1100) eller har rätt till bidrag enligt 9 kap. 8 § skollagen.

För elever som av medicinska eller psykosociala skäl inte kan delta i den ordinarie undervisningen i den egna skolan, och som får särskilt stöd genom distansundervisning, får undervisningen genomföras i hemmet eller liknande.

Ämnen och kurser

5 § I grundskolan får distansundervisning erbjudas i språk som avses i 2 kap. 17 och 19 §§ grundskoleförordningen (1994:1194).

Distansundervisning får även erbjudas i grundskolan i ämnet modersmål och som studiehandledning på modersmålet.

6 § I gymnasieskolan får distansundervisning erbjudas inom nationella program i ämnen och kurser som inte är kärnämnen eller gemensamma karaktärsämneskurser.

Distansundervisning får utöver vad som anges i första stycket erbjudas i ämnet moderna språk, i ämnet modersmål och som studiehandledning på modersmålet.

Om det finns särskilda skäl får distansundervisning erbjudas i kärnämnen och gemensamma karaktärsämneskurser under högst ett år.

7 § Distansundervisning som anordnas med stöd av 6 § och där omfattningen överstiger 300 gymnasiepoäng får inte räknas som sådan utbildning som ska erbjudas enligt 5 kap. 5 § skollagen.

8 § Elever med medicinsk eller psykosocial problematik som ges särskilt stöd genom distansundervisning får erbjudas undervisning i samtliga ämnen och kurser i grundskolan respektive gymnasieskolan under en begränsad tid.

Individuell utvecklingsplan och individuell studieplan

9 § Av den individuella utvecklingsplanen ska det framgå att eleven deltar i distansundervisning och i vilka ämnen. För en elev i gymnasieskolan ska det framgå av den individuella studieplanen att eleven deltar i distansundervisning och i vilka kurser.

Lärare

10 § Den lärare som undervisar på distans, distansläraren, ska ha goda kunskaper om undervisning med stöd av informations- och kommunikationsteknik.

Handledare

11 § Handledning ska ges av en lärare i elevens skola (handledare). Handledaren ska följa elevens kunskapsutveckling. För elever som avses i 8 § får handledning i vissa fall även ges av annan person.

Betyg

12 § Vid distansundervisning ska betyg sättas av distansläraren efter samråd med handledaren.

Skolverket

PM

2008-06-19

Dnr 69-2008:790

44 (42)

Kvalitetssäkring

13 § I kvalitetsredovisningen ska syftet med distansundervisningen anges, hur den genomförs samt med vilket resultat.

Entreprenad

14 § När distansundervisning regelbundet anordnas för fler än 20 elever finns bestämmelser om entreprenad i 1 a § lagen (1993:802) om entreprenadförhållanden inom skolan.

En skriftlig överenskommelse om undervisningen ska upprättas mellan huvudmannen för elevens skola och den som anordnar distansundervisningen. För sådan distansundervisning gäller bestämmelserna i denna förordning.

Övrigt

15 § Bestämmelser i grundskoleförordningen (1994:1194), gymnasieförordningen (1992:394), särskoleförordningen (1995:206) och gymnasiesärskoleförordningen (1994:741) gäller för distansundervisning, med tillägg av ovanstående.

Fristående skolor

16 § Bestämmelserna i 1-13 §§ gäller också för en fristående skola som är godkänd enligt 9 kap. 2 § skollagen eller har rätt till bidrag enligt 9 kap. 8 § skollagen. Därutöver gäller förordningen (1996:1206) om fristående skolor.

Utbildningsdepartementet

Statens skolverk
106 20 STOCKHOLM

Uppdrag till Statens skolverk om distansundervisning för i Sverige bosatta elever

Regeringens beslut

Regeringen ger Statens skolverk i uppdrag att föreslå hur distansundervisning för elever som är bosatta i Sverige ska få anordnas i grundskolan, gymnasieskolan och motsvarande fristående skolor samt sameskolan. Skolverkets bedömningar ska utgå från vad som är bäst för den enskilde eleven och elevens behov. Förutsättningen för uppdraget är att elevers tillgång till en undervisning som bidrar till en god kunskapsutveckling ska öka, samtidigt som läroplanens mål och riktlinjer när det gäller skolans roll som social och kulturell mötesplats beaktas. Förslagen bör vidare utgå från alla elevers rätt till stöd i den ordinarie undervisningen och i den sociala miljö klassrummet utgör.

Uppdraget består av flera delar som beskrivs nedan. Skolverket ska för respektive berörd elevgrupp bedöma hur förslagen förhåller sig till begrepp som t.ex. lärarledd undervisning, garanterad undervisningstid och krav på närvaro. Skolverket ska även analysera hur distansundervisning förhåller sig till skolans tillsynsansvar, elevens rättssäkerhet samt bestämmelser om betygssättning. Ett förslag till införande av distansundervisning ska också värderas utifrån hur den bidrar till elevens sociala, kulturella och medborgerliga fostran.

I uppdraget ingår att föreslå vad som avses med begreppet distansundervisning samt att klargöra när och under vilka förutsättningar distansundervisning kan få förekomma. I uppdraget ingår även att föreslå de författningsändringar som Skolverket finner nödvändiga för att distansundervisning inom nedanstående områden ska kunna införas.

1. Språk

Skolverket ska ta fram förslag som möjliggör distansundervisning i språk i grund- och gymnasieskolan samt, om verket bedömer att det är lämpligt, även för elever i särskolan eller specialskolan, när den egna skolan inte har ett tillräckligt elevunderlag eller när lärare med adekvat utbildning saknas. Berörda språk är

1. modersmålsundervisning i de nationella minoritetsspråken samiska, finska, meänkieli, jiddisch och romani chib,
2. modersmålsundervisning även i andra språk än minoritetsspråken, samt
3. språk som läses enligt kursplanen för moderna språk (utom engelska).

2. Ämnen/kurser i gymnasieskolan

Skolverket ska överväga om bestämmelser om distansundervisning i gymnasieskolan bör införas i andra ämnen eller kurser än språk. Skolverket ska bedöma och redovisa om distansundervisning ska begränsas till vissa ämnesområden eller kurser eller till en viss omfattning. Utgångspunkten ska vara att distansundervisning inte ska omfatta kärnämneskurser eller gemensamma karaktärsämneskurser. Skolverket ska dock överväga om det i enstaka sådana kurser kan vara en möjlighet med distansundervisning i t.ex. skolor i glesbygd. I arbetet ska Skolverket ta till vara erfarenheterna av tidigare försöksverksamheter, särskilt när det gäller elevernas möjlighet till kommunikation med lärare och andra elever liksom möjligheten att få stöd.

3. Elever med social eller medicinsk problematik

Skolverket ska med utgångspunkt i befintlig empiri inom området överväga om, och i så fall lämna förslag till hur, distansundervisning kan vara ett alternativ för elever som av sociala, medicinska eller liknande skäl har svårigheter att tillgodogöra sig utbildning i den ordinarie skolundervisningen i grundskolan respektive gymnasieskolan. En förutsättning för distansundervisning är att lösningen är rättssäker för eleven samt att andra alternativa insatser för att möjliggöra ett deltagande i den ordinarie undervisningen först uttömts eller att distansundervisning ges under en begränsad period då eleven annars inte skulle få någon undervisning alls. Distansundervisning får således inte bli ett substitut för stödåtgärder inom den vanliga skolverksamheten.

Skolverket bör vid utförandet av denna del av uppdraget samråda med andra berörda myndigheter, exempelvis Socialstyrelsen.

4. Elever med särskilda talanger

Skolverket ska ta ställning till om, och i så fall hur, distansundervisning kan komplettera den ordinarie undervisningen i grund- respektive gymnasieskolan för barn och ungdomar med särskilda talanger inom något område.

Uppdraget ska redovisas senast den 15 maj 2008. Om möjligt kan Skolverket särredovisa uppdraget beträffande modersmålsundervisning i de nationella minoritetsspråken (deluppdrag 1a) före den 15 maj.

Ärendet

Det saknas idag generella bestämmelser om distansundervisning. Viss verksamhet har dock tillåtits inom ramen för tidsbegränsad försöksverksamhet i gymnasieskolan. Distansundervisning erbjuds också i gymnasieskolan i Torsås kommun enligt en särskild förordning.

Minoritetsspråk och modersmål

Om det finns minst fem elever i en kommun och om det finns en lämplig lärare är en kommun skyldig att ge undervisning i modersmålet för en elev vars ena eller båda vårdnadshavare har ett annat språk än svenska som modersmål och språket utgör dagligt umgängesspråk. Det finns dock undantag från dessa krav för samiska, tornedals-

finska (meänkieli) och romska elever (romani chib). I budgetpropositionen för 2008 (prop. 2007/08:1, utgiftsområde 16) har regeringen aviserat en utvidgning av undantaget från kravet på minst fem elever i kommunen till att även omfatta finska och jiddisch. Samtidigt föreslås att kravet på att modersmålet ska vara dagligt umgänges-språk i hemmet för att få rätt till undervisning i modersmålet slopas för elever som tillhör de nationella minoriteterna. Förslaget innebär att alla språk som omfattas av Sveriges ratifikation av den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk likställs.

Skolverket har redovisat förslag till mål och riktlinjer för utbildningen av nyanlända barn och ungdomar (U2007/4479/S). Skolverket identifierar ett antal brister i mottagandet av nyanlända elever och i författningarna när det gäller utbildning för nyanlända. Enligt verket kan distansundervisning bland annat vara ett sätt att ge nyanlända elever tillgång till modersmålsundervisning.

Regeringen bedömer att distansundervisning kan vara ett sätt att tillhandahålla undervisning i modersmål med god kvalitet för elever i skolor som saknar lärare med utbildning för ämnet.

Andra ämnen och kurser i gymnasieskolan

I dagens gymnasieskola kan eleven utforma sin utbildning genom val av kurser utöver obligatoriska kärn- och karaktärsämneskurser. Undervisning i andra språk än svenska, engelska, franska, tyska och spanska ska anordnas om det är minst fem elever i kommunen som önskar läsa språket. Inom ramen för individuellt val ska huvudmannen erbjuda varje kurs som förekommer på nationellt program i kommunen. Skolverket får efter samråd med Högskoleverket meddela föreskrifter om att sådana kurser som har betydelse för högskolestudier ska erbjudas inom utrymmet för valbara kurser eller individuellt val.

Skolverket har bland annat i en utvärdering av försöksverksamhet med distansundervisning i gymnasieskolan i oktober 2003 konstaterat att skolornas storlek påverkar utbudet av kurser. I skolor med få elever, ett smalt programutbud eller bristande tillgång till lärare kan utbudet vara begränsat. Distansundervisning kan enligt verket göra det möjligt för elever att kunna läsa kurser som de annars inte skulle kunna delta i.

Regeringen gör samma bedömning som Skolverket och anser att det bör utredas om och i så fall hur distansundervisning kan vara ett sätt för huvudmän och skolor att kunna erbjuda elever tillgång till ett brett, allsidigt utbud av kurser.

Elever med social eller medicinsk problematik

Skolverket anger i en skrivelse (U2007/2910/G) att distansundervisning kan vara ett sätt att tillmötesgå tillfälliga individuella behov av sociala eller medicinska skäl där eleven inte kan tillgodogöra sig undervisningen i det reguljära skolsystemet. Verket konstaterar samtidigt att skollagstiftningen saknar bestämmelser kring detta.

I ytterligare en skrivelse (U2007/4785/S) framhåller Skolverket behovet av en tydligare reglering av särskilt stöd och elevinflytande. Verket menar att det finns situationer i grundskolan då en särskild undervisningsgrupp är den enda fungerande lösningen för både eleven och den ordinarie gruppen, och att sådan verksamhet kan fungera mycket väl. Skolverket varnar dock för att sådana lösningar kan medföra att möjligheten att få

stöd i andra former uttunnas. Skolverket menar att skollagen borde förstärka elevens rätt till flexibla lösningar och adekvata stödåtgärder.

Skolverket har nyligen i rapporten *Rätten till utbildning – om elever som inte går i skolan* (Skolverkets rapport nr 309) redovisat en kartläggning av barn och unga som inte närvarar i den obligatoriska skolan och hur skolsituationen tett sig för dessa. Enligt studien bedöms sociala eller psykosociala problem eller att barnet har svagt stöd för skolgången från hemmet vara vanliga orsaker till långvarig frånvaro från skolan. Samtidigt anger föräldrar inte sällan brister i skolans agerande som orsak, t.ex. i omfattningen av eller inriktningen på stödinsatserna. Kartläggningen bedöms bidra med värdefulla kunskaper i aktuellt hänseende.

Regeringen anser att distansutbildning kan bidra till att utveckla undervisningen i positiv riktning, under förutsättning att det inte äventyrar elevens rätt till stöd, rättssäkerhet och god undervisning i övrigt eller skolans roll som en social och kulturell mötesplats. Distansundervisning får inte bli ett sätt för huvudmannen att undandra sig sitt ansvar eller endast uppfattas vara ett kostnadseffektivt sätt att lösa olika problem på.

Elever med särskilda talanger

Det är angeläget att skolans undervisning anpassas till alla elevers behov, det gäller såväl elever med behov av extra stöd som elever som behöver extra utmaningar i undervisningen för att stimuleras i sin kunskapsutveckling. Inom ramen för det Nordiska ministerrådet har frågan om hur utbildningssystemen möter elever med särskilda talanger inom ett eller flera områden diskuterats.

Det svenska skolsystemet bör på ett bra sätt kunna erbjuda elever med särskilda talanger inom något område en tillräckligt utmanande utbildning för att de ska komma helt till sin rätt och utvecklas optimalt i förhållande till sin kapacitet och förmåga samt sitt intresse. Det bör därför undersökas om distansundervisning i berörda ämnen och kurser kan möta detta behov och hur den i så fall kan utformas.

På regeringens vägnar

Jan Björklund

Anna Barklund

Kopia till

Myndigheten för skolutveckling

Distansundervisning i ämnet modersmål för elever med nationella minoritetsspråk

Skolverket har den 28 februari 2008 fått regeringens uppdrag⁴⁵ att föreslå hur distansundervisning ska få anordnas i grundskolor och gymnasieskolor, fristående skolor samt sameskolan för elever som är bosatta i Sverige. Skolverket ges möjlighet att särredovisa deluppdrag 1 a. Deluppdraget innebär att Skolverket ska ta fram ett författningsförslag som möjliggör distansundervisning i modersmål för elever med de nationella minoritetsspråken samiska, finska, meänkieli, jiddisch och romani chib då den egna skolan inte har ett tillräckligt elevunderlag eller när lärare med adekvat utbildning saknas.

Grunden för minoritetspolitiken finns dels i propositionen Nationella minoriteter i Sverige (prop. 1998/99:143)⁴⁶ och dels i två konventioner från Europarådet: ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter samt den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk som Sverige ratificerade år 2000. Rätten till skydd och rätten att använda minoritetsspråken i privata och offentliga sammanhang är enligt ramkonventionen och minoritetskonventionen en integrerad del av det internationella skyddet för de mänskliga rättigheterna. Med de åtgärder som anges i propositionen ska de nationella minoriteterna i Sverige stärkas och deras språk ska få det stöd som behövs för att hållas levande. Alla varieteter av samiska och romani chib är erkända som nationella minoritetsspråk. Även principerna om icke-diskriminering och inflytande är av stor betydelse och det behövs åtgärder för att värna om de nationella minoriteternas språk och kultur som en del av kulturarvet. Modersmålsundervisningen är en viktig del i detta.

Förslag om försöksverksamhet

Skolverket finner, efter samråd med Myndigheten för skolutveckling (MSU), det angeläget att de nationella minoritetsspråken ska kunna erbjudas i större utsträckning än vad som idag är fallet och föreslår därför försöksverksamhet med distansundervisning med start den 1 juli 2008. Förslag till författningstext återfinns sist i denna PM.

Genom det utvecklingsarbete som genomförts av MSU finns det möjlighet att erbjuda distansundervisning i modersmål i de nationella minoritetsspråken. MSU och Skolverket har även möjlighet att förbereda stödstrukturer och informations-material under våren. Den uppföljning som ska genomföras kommer att vara väsentlig för kommande arbete med distansundervisning.

I Skolverkets slutredovisning av regeringsuppdraget kommer modersmålsundervisning för elever med nationella minoritetsspråk att omfattas av myndighetens förslag till distansundervisning i språk, deluppdrag 1.

⁴⁵ Uppdrag till Statens skolverk om distansundervisning för i Sverige bosatta elever 2008-02-28, U2008/1675/G; U2007/2910/G

⁴⁶ Förslagen i propositionen antogs av riksdagen i december 1999 (bet. 1999/2000:KU6, rskr. 1999/2000:69)

PM

2 (5)

Dnr 60-2008:460

Bakgrund

De nationella minoriteterna har en förstärkt rätt till undervisning i sitt modersmål. Bestämmelser om detta finns i grundskoleförordningen (1994:1194), gymnasieförordningen (1992:394) och förordningen (1996:1206) om fristående skolor. Den starkare rätten innebär undantag från kravet att en samisk, tornedalsfinsk eller romsk elevs modersmål ska vara elevens dagliga umgängesspråk i hemmet för att kommunen ska vara skyldig att erbjuda modersmålsundervisning. Vidare undantas samiska, tornedalsfinska och romska elever från kravet att minst fem elever ska önska modersmålsundervisning i ett visst språk för att kommunen ska vara skyldig att erbjuda sådan undervisning. Slutligen undantas samiska, tornedalsfinska, romska och finska elever från begränsningen till högst sju års modersmålsundervisning inom det offentliga skolväsendet.

Trots den förstärkta rätten för elever som tillhör de nationella minoritetsspråkgrupperna, visar Skolverkets statistik att andelen elever som deltar i modersmålsundervisningen i nationella minoritetsspråk är avsevärt lägre än för andra minoritetsspråkgrupper. Skolverkets tillsyn och utredningar om språkundervisning för elever som talar nationella minoritetsspråk visar bl.a. ett stort behov av alternativa, mer flexibla undervisningsformer.⁴⁷ En av anledningarna är att tillgången till lärare med adekvat kompetens är otillräcklig. I en skrivelse till Utbildningsdepartementet den 4 april 2007 har Skolverket därför framhållit distansundervisning som en framkomlig väg där det annars är näst intill omöjligt att hitta lösningar.

Även företrädare för nationella minoritetsspråkgrupper och föräldrar till barn som talar ett nationellt minoritetsspråk påtalar ofta brister i erbjudandet om modersmålsundervisning. Likaså rekommenderar Europarådets ministerkommitté anpassning av former för modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk⁴⁸.

Pågående ändringar i förordningar

Regeringen har i budgetpropositionen för 2008 aviserat en utvidgning av undantaget från kraven beträffande nationella minoritetsspråk som innebär att samtliga nationella minoritetsspråk likställs.

Regeringen bereder för närvarande ändring i grundskoleförordningen och gymnasieförordningen⁴⁹ för att jämställa samtliga nationella minoritetsspråk i syfte att uppfylla Sveriges åtaganden enligt de europeiska konventionerna. Finska och jiddisch får därmed samma förstärkta rätt som de övriga nationella minoritetsspråken.

Dagsläget

Eftersom det saknas generella bestämmelser om distansundervisning på grund- och gymnasieskola, har huvudmännen gjort egna tolkningar av distansbegreppet och infört nya begrepp. Det finns redan idag exempel på kommuner och fristående skolor som har distansundervisning som en kompletterande undervisningsform till modersmålsundervisningen och fler planerar för det. Ett universitet erbjuder även lärarfortbildning för s.k. fjärrundervisning i glesbygdsskolor. Området är svårbedömt, exempelvis när det gäller

⁴⁷ Skolverket 2005 De nationella minoriteternas utbildningssituation, Rapport 272 och Skolverket 2007 Romer i skolan – en fördjupad studie, Rapport 292.

⁴⁸ Ministerkommitténs rekommendation RecChL(2006)4 om Sveriges tillämpning av europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk; Advisory Committee on the framework convention for the protection of national minorities, ACFC/OP/II(2007)006

⁴⁹ Delning av förordning om ändring i grundskoleförordning (1994:1194) och förordning om ändring i gymnasieförordning (1992:394) 2008-02-19

gränsdragningen mellan vad som kan anses vara reell distansundervisning och vad som mer är att betrakta som en alternativ undervisningsmetod i den ordinarie undervisningen. Skolverket har vid flera tillfällen haft att ta ställning till vad som är möjligt i förhållande till skollagstiftningen. I vissa fall är det uppenbart att lösningarna inte är förenliga med skollagstiftningen och i andra fall ryms de inom denna. I slutredovisningen av Skolverkets uppdrag kommer förslag att lämnas på hur oklarheterna kan lösas. Enligt Skolverkets bedömning är förslaget om en försöksverksamhet med distansundervisning dock fullt möjligt att genomföra inom ramen för dagens skollagstiftning.

Försöksverksamhet med undervisning på distans i gymnasieskolan har tidigare varit möjlig med stöd av försöksförordningar och en särskild förordning för Torsås⁵⁰. MSU har även bedrivit försök med undervisning i modersmål på distans för elever i grund- och gymnasieskolan⁵¹. Som ett resultat av försöksverksamheten har MSU genomfört ett utvecklingsarbete med Sofia Distansundervisning för att skapa strukturerade distansundervisningskurser i nationella minoritetsspråk. Sofia Distansundervisning etablerades 1994, då Sofia skola i Stockholm fick i uppdrag av Skolverket att digitalt bedriva undervisning för svenska elever i årskurserna 7-9 bosatta i utlandet.

MSU har även regeringens uppdrag att under 2008 och 2009 undersöka behovet av samt stödja utveckling och produktion av böcker eller andra läromedel för de nationella minoriteterna. Uppdraget ska genomföras i samarbete med berörda modersmållärare och Sameskolstyrelsen⁵².

Idag har exempelvis Sofia Distansundervisning förutsättningar att erbjuda distansundervisning i finska, jiddisch, meänkieli, samt romani chib inom varieteterna arli, kelderash och lovara. Samiskt utbildningscenter i Jokkmokk kan erbjuda distansundervisning via videokonferenssystem i syd-, nord- och lulesamiska. Sofia Distansundervisning erbjuder även handledarutbildning i anslutning till kurserna.

Vad innebär distansundervisning?

All undervisning bygger på en interaktion mellan elever och lärare. Ett särdrag för distansundervisning är att läraren inte är fysiskt tillgänglig. I distansundervisning upprätthålls interaktionen mellan elev och lärare genom t.ex. digital kontakt. Skolverkets definition som ligger till grund för förslaget till försöksförordning är följande: *Distansundervisning är en interaktiv undervisningsform där elev och undervisande lärare är fysiskt åtskilda*. Definitionen för undervisningstid enligt 1 kap. 2 § grundskoleförordningen, 1 kap. 2 § gymnasieförordningen och 2 kap. 5 a § förordningen om fristående skolor, kan därmed behållas: *arbete som planerats av lärare och elever tillsammans och som eleverna genomför under lärares ledning*.⁵³ -

Med fysiskt åtskilda avses åtskilda i tid eller plats. Vid distansundervisning är det distansläraren som arbetar på distans, medan eleven är i skolan. Om ingen interaktion sker är verksamheten inte att betrakta som distansundervisning utan som självstudier och omfattas därmed inte av den föreslagna förordningen om försöksverksamhet. Skolverket avser

⁵⁰ Förordning (1992:1261) om distansundervisning på gymnasial nivå i Torsås, förordning (2000:158) om försöksverksamhet med distansundervisning i gymnasieskolan samt förordning (2003:255) om försöksverksamhet med distansundervisning i gymnasieskolan i Emmaboda kommun

⁵¹ Regleringsbrev för budgetåret 2007 avseende Myndigheten för skolutveckling U2006/9555/BIA/S

⁵² Regleringsbrev för budgetåret 2008 avseende Myndigheten för skolutveckling U2007/7921/SAMS/S

⁵³ Lydelsen gäller grundskolan. För gymnasieskolan är definitionen *tid för arbete som planerats av lärare och elever tillsammans och som eleverna genomför under en lärares ledning*.

PM

4 (5)

Dnr 60-2008:460

att utveckla distansundervisningsbegreppet och föreslå en definition i författning när uppdraget slutredovisas.

Den som undervisar på distans ska ha kompetens för den undervisning som bedrivs, dvs. ha goda kunskaper i aktuellt språk och undervisning på distans med stöd av informations- och kommunikationsteknik. Distansläraren kan således förutom att vara lärare i det allmänna skolväsendet t.ex. vara lärare på folkhögskola, universitet eller högskola.

Undervisningen ska ha samma mål och i övrigt vara likvärdig med den som sker i skolan och materialet ska vara utformat så att det överbryggar det fysiska avståndet. Upplägget av undervisningen ska möjliggöra för den som undervisar på distans att kontinuerligt följa elevens kunskapsutveckling. För att underlätta för eleven att tillgodogöra sig innehållet i undervisningen ska eleven introduceras i arbetssättet så att eleven behärskar informations- och kommunikationsteknik.

Det ska finnas en lärare som är handledare på elevens skola och som sätter betyg. Handledaren ska vara fysiskt tillgänglig och följa elevens kunskapsutveckling. Därför måste både distansundervisningen och samarbetet mellan handledaren och den som undervisar på distans utformas så att handledaren får tillräckligt underlag för bedömning och betygsättning. Skolverket har härvid utgått från hur betygsättningen reglerats i förordningen om (2003:255) om försöksverksamhet med distansundervisning i gymnasieskolan i Emmaboda kommun. Att låta distansläraren sätta betyget kräver, enligt Skolverkets bedömning, en lagändring. Frågan om vem som ska sätta betyg vid distansundervisning, distansläraren eller läraren på elevens skola, är något som Skolverket avser att behandla mer utförligt när uppdraget slutredovisas.

Konsekvenser av förslaget

Skolverket bedömer att förslaget ger kommunerna och de fristående skolorna större möjligheter att uppfylla de rättigheter till modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk som anges i grundskoleförordningen, gymnasieförordningen och förordningen om fristående skolor. Fler elever kommer med stöd av försöksförordningen att få möjlighet att läsa sitt nationella minoritetsspråk.

Skolverket bedömer även förslaget som kostnadseffektivt för huvudmännen eftersom undervisningen kan samordnas på olika sätt. En lärare kan från sin arbetsplats undervisa ett stort antal elever på olika platser i landet.

Om de möjligheter som nya tekniker medger ska kunna användas på ett kvalitativt och effektivt sätt är det nödvändigt med ett regelverk som tillgodoser krav på rättssäkerhet för eleverna, såsom lärarens kompetens och handledarens uppgifter.

Försöksverksamheten föreslås pågå fram till den 30 juni 2010. Detta mot bakgrund av att den av regeringen aviserade nya skollagen väntas ha trätt i kraft vid den tidpunkten och att distansundervisning regleras där.

Skolverkets förslag till författningstext

Förordning om försöksverksamhet med distansundervisning i ämnet modersmål för elev med nationellt minoritetsspråk

1 § Denna förordning innehåller bestämmelser om försöksverksamhet med distansundervisning i ämnet modersmål för de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Föreskrifterna gäller undervisning i grundskola och gym-

nasieskola samt fristående grundskola som godkänts och fristående gymnasieskola som förklarats berättigad till bidrag enligt 9 kap. 2 § respektive 8 § skollagen (1985:1100).

Syftet är att ge huvudmannen möjlighet att erbjuda alternativ, likvärdig undervisning i form av distansundervisning när skolan inte kan anordna undervisning eftersom lämplig lärare saknas.

2 § Bestämmelser i grundskoleförordningen (1994:1194), gymnasieförordningen (1992:394) och förordningen (1996:1206) om fristående skolor om modersmålsundervisning gäller för försöksverksamheten, med tillägg av nedanstående.

3 § Med distansundervisning menas i denna förordning att undervisning med stöd av informations- och kommunikationsteknik ska kunna erbjudas en elev som önskar få modersmålsundervisning i nationellt minoritetsspråk.

Den som undervisar på distans, distansläraren, ska ha goda kunskaper i det aktuella språket och om undervisning på distans med stöd av informations- och kommunikationsteknik.

4 § Eleven ska handledas av en lärare i elevens skola (handledare).

5 § Betyg ska sättas av handledaren efter samråd med distansläraren.

6 § En skriftlig överenskommelse om undervisningen ska upprättas mellan huvudmannen för elevens skola och den som anordnar distansundervisningen.

7 § Huvudman som tillhandahåller distansundervisning med stöd av denna förordning ska skriftligen anmäla detta till Statens skolverk. Anmälan ska innehålla uppgifter om

1. motiven för att erbjuda distansundervisning,
2. utformningen av försöksverksamheten, och
3. hur försöksverksamheten ska följas upp och utvärderas.

8 § Huvudmannen är skyldig att medverka i uppföljning och utvärdering av försöksverksamheten.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2008 och gäller till den 30 juni 2010.

Skolverkets samråd avseende elever med medicinsk eller psykosocial problematik

Nedan återges en sammanfattning av respektive organisations synpunkter framförda vid samrådsmöte den 7 april 2008.

Socialstyrelsen

Gruppen elever med medicinsk eller psykosocial problematik är mycket varierad vad gäller ålder, problematik, behov samt skäl som kan motivera distansundervisning. En risk kan vara att distansundervisning kan bli en snabb, kostnadseffektiv lösning för skolan att ta till när problem uppstår utan att andra möjliga åtgärder inom skolan ram prövats i tillräcklig utsträckning. Att utreda och få mer kunskaper om elevens problematik kan öka möjligheterna att ge eleven undervisning i skolan på ett tillfredsställande sätt. Elever som av olika skäl inte går till skolan kan vara hjälpta av distansundervisning under en övergångsperiod men målet måste vara att eleverna i största möjliga utsträckning ska undervisas i skolan, särskilt med tanke på att många av dessa elever har en medicinsk eller psykosocial problematik och kanske inte heller har tillräckligt stöd hemifrån. Det kan också handla om tillgång till fungerande datorer vilket inte är en självklarhet i alla hem

När det gäller elever på gymnasienivå kan distansundervisning i större utsträckning fungera som komplement eller ett alternativ.

Socialstyrelsen vill också framhålla att skolgång för placerade barn och unga ofta är ett stort problem. Speciellt barn och unga placerade på institution får ofta avbrott i sin skolgång och har perioder av varierande längd med decimerad skolundervisning. Medan jämnåriga kamrater går i skolan och skaffar sig kunskaper och betyg som grund för att kunna skapa sig en framtid både inom yrkeslivet och privatlivet, kan dessa barn och unga ha stora luckor och därmed inte samma förutsättningar i vuxenlivet som sina kamrater.

Om man kan tillgodose elevens rättssäkerhet, lösa tillsynsfrågan och uppfylla kraven på god kvalitet, kan distansundervisning vara ett värdefullt komplement för att utöka antalet ämnen och bredda utbildningen i skolans undervisning.

Specialpedagogiska institutet

Specialpedagogiska institutet, SIT, framhåller⁵⁴ att distansundervisning i vissa fall kan vara ett komplement till den ordinarie undervisningen och/eller en del i ett åtgärdsprogram, individuell utvecklingsplan eller individuell studieplan. Distansundervisning ska vara en lösning för eleven och inte för skolan.

Undervisningen ska vara tidsbegränsad och följas upp regelbundet. Det är svårt att se att det skulle finnas elever som helt saknar behov av ett kollektivt lärande.

Det är viktigt att definiera vad som avses med distansundervisning. Oklarheter kan uppstå kring om det är platsen där eleven befinner sig eller om det är redskapet, dvs. datorn, som avgör om det rör sig om distansundervisning eller om det är en organisatorisk utgångspunkt kring vem som ansvarar för plattformen och har kontakten med eleven.

⁵⁴ Skolverkets besök 2007-12-13 samt samrådsmöte

Flexibiliteten kan även öppna för integrering, då delar av undervisningen kan ske via distans och andra delar i en klassrumssituation. Särskilt viktig kan denna kombination vara för de elever som annars enbart erbjuds undervisning enskilt. Att undervisningen ges på distans innebär inte att den självklart bör ske enskilt i hemmet.

För många elever är handledarens roll (personen som finns närvarande hos eleven) avgörande för hur de klarar av distansundervisning. Handledaren måste ha kännedom om elevens funktionella förmåga och behov i lärsituationen. Hur handledarna utbildas måste regleras. Vilka krav som skall ställas på kompetens och utbildning är relaterat till hur pass aktiv roll den pedagogiskt ansvariga har. Utgångspunkten är att eleven skall ha samma möjligheter till kunskapsmässig utveckling som andra elever i skolan har. Det innebär att elever behöver olika typer av stöd och olika organisering av distansundervisningen.

Sveriges sjukhuslärarförening

Distansundervisning skulle vara ett utmärkt komplement för elever som regelbundet är borta från skolan t.ex. för att genomgå behandling. Metoden kan även rättssäkra den garanterade undervisningstiden för en elev under en utredningsperiod inom t.ex. barn- och ungdomspsykiatri. Det är mycket viktigt att distansläraren är behörig och har tillräckliga ämneskunskaper. Metoden bör kunna tillhandahållas av hemskolan. Undervisningen kan dock överlåtas till sjukhusen, s.k. särskild undervisning.

Statens institutionsstyrelse (SiS)

SiS institutioner varierar kraftigt i storlek; från institutioner med sex ungdomsplatser och ca 20 anställda till 48 ungdomsplatser med 150-talet fast anställd personal. Institutionerna är belägna runt om i hela landet och har olika behandlingsinriktning, givetvis beroende på den problematik som institutionen vänder sig till. På samtliga ungdomsinstitutioner genomförs någon form av skolutbildning. Då omfattningen varierar på grund av ovanstående faktum har frågan om distansundervisning börjat utredas såväl som ett internt alternativ som externa komplement. Framför allt skulle distansundervisning öka möjligheten att få behöriga lärare inom alla områden och speciellt i ämnen med få elever. Webbaserad distansundervisning skulle kunna ge

- utbildning på fler program på gymnasienivå,
- stöd för eleven när lärarresurserna inte räcker till,
- intressantare undervisningsmaterial och lärande än vid vanlig undervisning,
- undervisning på alla ämnen på grundskolenivå,
- undervisning åt elever som har behov av att få sin undervisning enskilt via dator,
- utbildning åt elever med svenska som andra språk,
- Sfi-undervisning och
- undervisning i ämnen som har laboratorieinslag, t.ex. kemi och fysik.

Distansundervisningen bör kunna erbjudas både från hemskolan och till hemskolan i samband med in- och utskrivning.

Från SiS anmäls även behov av att kunna erbjuda distansundervisning för särskoleelever samt för vuxna både inom komvux och särsvux. SiS har idag inte ett uttalat mandat för att få bedriva särskola, komvux, särsvux eller sfi i egen regi.

PM

2 (3)

Dnr 69-2008:790

Förmodligen måste en särskild förordning utarbetas för SiS, bl. a. för kopplingen till s.k. särskild undervisning och för att speciella förhållanden gäller för deras elever. I sammanhanget är säkerhetsaspekten viktig, eleverna kan t.ex. inte alltid vara på plattformar utan kan endast ha direktkontakt med läraren. Ibland kan eleverna inte heller få tillgång till särskilda utrymmen som de i normalfallet skulle ha, t.ex. skolbyggnaden, labbsal, m.m. Det ingår dock inte i Skolverkets uppdrag att ge förslag till en sådan förordning.

Pågående verksamheter

Distansundervisning i Sverige

Korrespondensgymnasiet i Torsås

Korrespondensgymnasiet i Torsås⁵⁵, Korr, bedriver sedan 1958 gymnasieutbildning på distans i samarbete med Liber Hermods. Liber Hermods har genom regeringsbeslut 1986⁵⁶ medgivits att i fråga om utbildning som motsvarar grundskolan, gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen stå under statlig tillsyn. Rektor för distansundervisningen får anordna prövning och utfärda betyg enligt bestämmelserna för respektive skolform.

Utbildningen regleras i *förordning (1992:1261) om distansundervisning på gymnasial nivå i Torsås*. Skolan har riksintag och erbjuder utbildning inom naturvetenskaps- och samhällsvetenskapsprogrammen. Vid Skolverkets besök hade Korr 70-80 elever på plats i skolan och drygt 230 elever som läste på distans från hela landet. Antalet distanselever ökar med 10-15 per månad. De flesta distanselever har medicinska skäl till distansundervisning men det finns även flera elever som är idrottare eller verksamma inom hästsport.

Distansundervisningen innebär att studierna bedrivs i hemmet med stöd av en mentor och studiehandledare via en elektronisk plattform. I exempelvis fysik och kemi krävs dessutom att eleven kommer till skolan för att genomföra laborationer vid ett antal schemalagda tillfällen varje termin.

För varje kurs finns en studieguide som är utarbetad av Liber Hermods. Studieguiden visar upplägget av studierna, förklaringar av svårare kursavsnitt samt de uppdrag som eleverna ska sända till Liber Hermods. Uppdragen bedöms och sänds tillbaka med kommentarer.

Då en elev är klar med alla uppdrag i en kurs ges möjlighet att genomgå examination. För att få betyg i en kurs krävs skriftligt prov med efterföljande muntlig tentamen. I flertalet ämnen bl.a. språk, matematik, samhällskunskap och biologi anordnar Liber Hermods preparandkurser i slutet av varje vårtermin för årskurs 2 och 3. Dessa kurser leds av den lärare som senare ska examinera och sätta betyg i ämnet. De allra flesta elever som deltar i dessa kurser bedöms och betygsätts av lärare vid Liber Hermods.

Emmaboda kommun - Vilhelm Mobergsgymnasiet

Emmaboda kommun anordnar distansundervisning enligt *förordningen (2003:255) om försöksverksamhet med distansundervisning i gymnasieskolan i Emmaboda kommun*. Enligt 1 § är syftet med försöksverksamheten att elever ska kunna få en flexibel undervisning i form av distansundervisning. Kommunens syfte med att anordna utbildningen⁵⁷ var att möjliggöra en utökning av antalet program med det naturvetenskapliga, samhällsvetenskapliga och tekniska programmet. Även Emmaboda kommun anlitar Liber Hermods.

⁵⁵ Utbildningsinspektion i Torsås kommun, 2006-09-18, dnr 53-2005:3351 samt Skolverkets besök 2008-04-17

⁵⁶ Regeringsbeslut 1986-07-01 samt 1991-06-20, dnr 1639/91

⁵⁷ Skolverket, 2005, Redovisning av ett regeringsuppdrag: *Redovisning av uppdrag om Utvärdering av försöksverksamhet med distansundervisning i Emmaboda kommun, enligt förordning, utfärdad 2003-05-08*, Dnr 2005:622

Liber Hermods gör tillsammans med lärare från Vilhelm Mobergs gymnasium den övergripande planeringen av kurserna och tillhandahåller studiematerialet. Allt material, förutom läroböckerna, finns på en elektronisk plattform. Målen och planeringen för varje kurs och kursmomenten presenteras i en studieguide, som också består av ett undervisande och självinstruerande material. Plattformen innehåller även länkar, testa-dig-självuppgifter i multipel choice-form samt en chat-funktion för elever.

Några delar av kursen tillbringar eleverna i lärarledd undervisning i Vilhelm Mobergs gymnasium. Andra delar bearbetar eleverna vid datorn i kommunikation med distanslärare. Dessutom utgörs kursen av självstudier i skolan eller hemmet. Eleverna får gå en introduktion innehållande bland annat studieteknik inom svenska A som är integrerat med kursen i datorkunskap

Betygen grundar sig dels på en skriftlig tentamen och dels på en muntlig. Den skriftliga tentamen utgörs i förekommande fall av de nationella proven. Den muntliga tentamen sker vanligtvis i grupper om tre elever under ledning av distansläraren och i närvaro av lärare från Vilhelm Mobergs gymnasium. Enligt förordningen ska betyg på avslutad kurs sättas av läraren på skolan efter samråd med Liber Hermods. Vid inspektionen framkom att det råder olika uppfattningar om vem som i praktiken sätter betyg; distansläraren eller läraren på skolan.

Sofia Distansundervisning

Sofia Distansundervisning⁵⁸ (Sofia Distans) ingår organisatoriskt som en del av den kommunala Sofiaskolan med samma rektor men utgör en egen ekonomisk enhet med en distanschef som ansvarar för verksamheten. Sofia Distans bedriver sedan 1994 distansundervisning i årskurserna 6-9 på uppdrag av Skolverket. Detta uppdrag gäller endast undervisning av svenska elever bosatta i utlandet för vilka Skolverket beviljar statsbidrag. Sofia Distans bedriver dock undervisning även för elever som fullgör skolgången i Stockholm eller i annan kommun.

MSU har bedrivit försök med undervisning i modersmål på distans för elever i grund- och gymnasieskolan⁵⁹. Som ett resultat av försöksverksamheten har MSU genomfört ett utvecklingsarbete med Sofia Distans för att skapa strukturerade distansundervisningskurser i nationella minoritetsspråk.

Eleverna som skrivs in hos Sofia Distans har ofta varit utan undervisning eller haft en besvärlig skolsituation under en längre tid. Sofia Distans framhåller därför vikten av kontinuitet i studierna för eleverna. När rektor på elevens hemskola väl fattat beslut om distansundervisning bör avtal snabbt kunna slutas mellan kommunen och anordnaren så att eleven inte tappar ännu mer tid. En elev kan börja läsa när som helst under året och var som helst (i en grupp eller som ensam elev). Ca 20 procent av eleverna läser på heltid. Övriga läser enbart basämnena svenska, engelska och matematik eller andra ämnen. Många börjar sina distansstudier med basämnena, för att se om denna typ av undervisning passar eleven, för att sedan lägga till fler ämnen.

Undervisningen sker via dator och programmet First Class. Som utrustning behövs PC, DVD och bokpaket som eleven tillhandahåller från Sofia Distans. Hemskolan ser till att eleven har tillgång till adekvat teknisk utrustning

⁵⁸ Utdrag ur Risker med Distansundervisning Inspektion _ Rapportering, utkast till kommentarer 2007-10-26, Skolverkets besök 2007-12-05 samt samrådsmöte 2008-04-07

⁵⁹ Regleringsbrev för budgetåret 2007 avseende Myndigheten för skolutveckling U2006/9555/BIA/S

I First Class finns en virtuell skolgård med debathörnor där eleverna kan diskutera om kärlek, tro, politik, skola, miljö, filosofi och aktuella nyheter. Eleverna kan även bidra till den webbaserade skoltidningen. Vid muntliga redovisningar används voice-mail och i framför allt praktisk-estetiska ämnen skickas filmer. Videokonferenssystemet Skype används.

Undervisningen bygger på interaktivitet. Alla uppgifter bygger på att eleverna undervisas, dvs. har en kontinuerlig kontakt med sin lärare. Läraren ger respons och tips och ser elevens utveckling. Rena ”fylla-i-uppgifter” förekommer inte då detta räknas som självstudier. Dialogen lärare- elev är viktig för elevens läroprocess.

Det finns speciallärare att tillgå vid Sofia Distans. Läraren kan exempelvis webbfilma en särskild genomgång och skicka till den till en elev som har en specifik problematik. En stor filmbank med filmade genomgångar finns i de olika ämnena. Sofia Distans tillhandahåller också vid behov inläst material och specialverktyg, såsom talsyntes.

Utbildningen är mycket individualiserad, såväl tidsmässigt som innehållsmässigt, och det är lätt att byta ut moment i upplägget, både för att passa den enskilde eleven och för att kunna ta tillvara lokala möjligheter. Den individuella planeringen görs tillsammans av eleven och läraren. Studierna är inte tidsbundna och eleven ansvarar för sin egen tid. Att eleverna följer utvecklingsplaneringen följs kontinuerligt upp av ansvarig lärare på Sofia Distans.

Eleverna får mitterminsinformation (motsvarande utvecklingssamtal) där distansläraren dokumenterar hur eleven ligger till i de olika ämnena och vad eleven bör sträva mot. I samband med informationen skrivs en individuell utvecklingsplan. Studieår 6 och 7 får eleverna också skriftlig information vid terminsslut. Betyg ges vid terminsslut i år 8 och 9. Det är lärarna på Sofia Distans som sätter betyg på eleverna. Betygen förs därefter in i hemskolans betygskataloger av rektor. har en egen distansklassföreståndare, som håller regelbunden kontakt med elever, föräldrar, hemskola samt huvudman.

Hemskolans rektor har elevvårdsansvaret medan Sofia Distans ansvarar för att tillhandahålla undervisning. En kontaktperson som också kan vara handledare utses vid hemskolan. I vissa fall är elevens förälder handledare. Handledaren ser bl.a. till att provsituationer genomförs på ett korrekt sätt. Handledaren genomgår en webbaserad utbildning vid Sofia Distans för att bättre vara förberedd på vad som förväntas.

Värmdö distans

Värmdö gymnasium har sedan 1999 haft Skolverkets uppdrag att anordna distansutbildning för utlandssvenska gymnasieelever för vilka Skolverket beviljar statsbidrag. Värmdö gymnasium bedriver sedan dess även distansutbildning för elever i olika kommuner runt om i landet bl.a. som av olika skäl inte fysiskt kan vistas i skolan. Värmdö distans, som avdelningen kallas, tar emot ca 20-30 s.k. Sverigeelever per läsår. Eleverna ansöker till skolan med en skriftlig motivering och med ett intyg som styrker elevens behov av distansundervisning, utfärdat av t.ex. en psykolog. Som giltiga skäl räknas bl.a. Asperger, ångest, sociala bekymmer, svåra allergier, hörsel- eller synnedsättning. Efter en intervju där även föräldrarna deltar, avråder eller tillstyrker Värmdö distans att eleven skrivs in på skolan. Värmdö distans har inget samarbete med t.ex. PBU eller socialtjänsten. Eftersom eleven är inskriven på skolan ligger hela ansvaret hos Värmdö distans som ny huvudman. Det är med föräldern och eleven som skolan rådgör med om och när eleven ska återvända till hemkommunen.

Distansundervisningen bygger på de utbildningar som skolan har inom naturvetenskapsprogrammet och samhällsvetenskapsprogrammet. Eleverna kan läsa ett helt program eller enstaka kurser. Eleven får en mentor på Värmdö distans och ska på den plats eleven befinner sig ha en handledare. Det är ofta föräldern som är handledare. Skolverket har bedömt att distansundervisningen inte är förenlig med nuvarande skollag⁶⁰.

ESS-gymnasiet

ESS-gymnasiet i Stockholms kommun bedriver undervisning inom ramen för det individuella programmet på ett flertal mindre gymnasieenheter i Stockholm. ESS-gymnasiet ansvarar också i samverkan med socialtjänst och sjukhus för att elever som är inskrivna på olika institutioner och sjukhus får undervisning särskilt anpassad efter respektive elevers förutsättningar och behov.

Företrädare för ESS-gymnasiet anger att dessa elever många gånger kan vara betjänta av distansundervisning, som ett komplement och/eller alternativ till övrig skolverksamhet under en begränsad tid för vissa elever som inte kan vistas i skolan pga. av sjukdom eller liknande och behöver för särskild undervisning. Med begränsad tid avses tid understigande en termin.

Den distansundervisning som är intressant för ESS-gymnasiet innehåller också fysiska möten med läraren. Mötena är olika frekventa beroende på situation och elevens behov, men alltid varje vecka. Målet är alltid att eleverna ska kunna ta sig till hemskolan och kunna ingå i gruppsammanhang.

Nationellt centrum för flexibelt lärande

Nationellt centrum för flexibelt lärande⁶¹, CFL, arbetar för att göra livslångt lärande möjligt för alla vuxna, genom att stärka och stimulera utvecklingen av flexibelt lärande inom kommunal vuxenutbildning, folkhögskolor, studieförbund och arbetsliv. CFL läggs ner i sin nuvarande form och delar av verksamheten kommer att uppgå i Skolverkets organisation från och med den 1 oktober 2008.

Alla gymnasieämnen har kunnat läsas på distans. För en del studerande har distans varit den optimala studieformen, men för andra har andra former fungerat bättre. Inom t.ex. svensk- och språkundervisningen har distans lämpat sig väl, både när det gäller de skriftliga inslagen och de muntliga, där man använt sig av telefon- och videokonferenser, MSN och Skype, gemensamma grupprum, speakers' corner etc. som en del i distansmetodiken. I vissa kurser har de studerande också använt sin närmiljö, dvs. arbetsplats, föreningsverksamhet m.m. i studierna. Även lärcentra och grupparbeten över nätet har används. Ju mer tekniken utvecklas desto enklare har det varit att hitta former för den muntliga kommunikationen. CFL menar att det vore en fördel om det fanns nationella distanskurser.

De studerande är i stor utsträckning sin egen motor och lär sig se den egna lärprocessen och arbetar under eget ansvar. Resultaten kan samlas i portofolio.

Distansundervisning i andra länder

Till Skolverkets uppdrag hade erfarenheter från olika internationella distansundervisningsmodeller kunnat kopplas, framför allt för att studera hur man i olika länder försöker

⁶⁰ Utbildningsinspektion i Värmdö kommun, 2005-06-02, dnr 53-2004:1440

⁶¹ Besök på Skolverket 2007-12-12 samt samrådsmöte 2008-04-07, www.cfl.se 2008-04-29

reglera verksamheten. Arbetsgruppen har dock på grund av den korta tid som funnits inte gått in på detta. Något kort kan dock sägas:

I USA och i Australien⁶² finns verksamheter med distansundervisning i stor omfattning och om undervisningen är reglerad görs detta huvudsakligen i federala/regionala och lokala styrdokument. I Arkansas är distansundervisning definierad⁶³: *'Distance Learning' is the technology and educational process used to provide instruction when the student and primary instructor are not physically present at the same time and/or place.*

I de nordiska länderna förekommer i viss omfattning distansundervisning för elever i åldrar som motsvarar den svenska grund- och gymnasieskolan. Liksom i Sverige är verksamheten endast reglerad för undervisning i utlandet.

I Norge⁶⁴ har man uppfattat att det finns ett behov av distansundervisning för barn med medicinsk problematik. Även glesbygdsprobatik har uppmärksammats och är densamma i Norge som i Sverige nämligen för få elever, långa avstånd och obehöriga lärare. För närvarande pågår inte något arbete i Norge med styrdokument kring fjärr- eller distansundervisning. En ny plan för informations- och kommunikationsteknik håller dock på att utformas i Norge. Underhand har Skolverket erfarit att det på nationell nivå möjligen kan vara aktuellt att ta upp frågan om möjligheter för och regleringar kring fjärr-/distansundervisning i motsvarande grund- och gymnasieskolan.

I Danmark⁶⁵ har man inte heller någon större erfarenhet av distansundervisning. Det utrymme som skulle kunna utnyttjas till distansundervisning begränsas av att högst 10 procent av tiden kan avsättas till utbildning där eleven och läraren inte är fysiskt tillsammans. För gymnasieskolans vidkommande kan högst 25 procent av undervisningstiden avsättas i varje ämne. Syftet är att individualisera undervisningen så att eleverna på egen hand ska kunna ta ansvar för att utveckla och bearbeta sina ämneskunskaper.

I Finland⁶⁶ finns inga nationellt övergripande regler för distansundervisning. En grundläggande artikel i styrdokumentet anger att skolan inte får lämna eleven utan tillsyn av vuxna. I finska lappland distansundervisas dock samiska elever. Då är kravet att det ska finnas en vuxen i hemmet för att stödja eleven. Verksamheten följer de allmänna regler som finns för skolväsendet. Vissa lokala och regionala överenskommelser har träffats om innehåll i kursplaner och om villkor för verksamheten. MSU har fått uppgifter om att även övrig distansundervisning förekommer, t.ex. i modersmål. I glesbygden anordnas undervisning i vissa ämnen regionalt via videokonferensteknik på gymnasienivå och överenskommelser har fattats på regional nivå.

⁶² http://dir.yahoo.com/Education/Distance_Learning/K_12/ Arkansas dep of education – rules governing distance education
http://arkedu.state.ar.us/rules/pdf/current_rules/ade210_distance_learning.pdf

⁶³ Arkansas Department of Education rules governing Distance Learning, punkt 3.05, 2005-07-11

⁶⁴ Helge Standal, administrativ chef vid norska Globalskolan och Kari Brustad, avdelningsdirektör på Kunskapsdepartementet, e-post till MSU januari 2008.

⁶⁵ Beata Engels Andersson, Undervisningsministeriet samt Steen Lassen Undervisningsministeriets gymnasieavdelning. E-post till MSU januari 2008

⁶⁶ Pirjo Immonen-Oikkonen, enhetschef Utbildningsstyrelsen; Erik Geber, undervisningsråd på Utbildningsstyrelsen. E-post till MSU januari 2008

Även på Island⁶⁷ arbetas med distansundervisning inom grund- och gymnasieskola utan att det finns reglerat.

NotSchool

NotSchool⁶⁸ är en brittisk community på webben för alla i åldern 14-16 år som den traditionella skolan inte är anpassad för. Ungdomarna kan vara avstängda från skolan, har själva valt att stå utanför eller kan inte delta i den vanliga skolan av andra orsaker. Det kan vara fysiska sjukdomar, tonårsmödrar eller resandefolk. NotSchool har som mål att dessa ungdomar ska återfå sin lust till lärande. Över 90 procent av dem når allmän behörighet för gymnasiestudier.

Ungefär 1000 ungdomar per år deltar i NotSchool. Endast 2 procent av ungdomarna hoppade av det senaste året, hälften fortsatte till College, 26 procent till College blandat med arbete och 18 procent till heltidsarbete.

NotSchool är enbart en virtuell skola. Det finns inga kurs- eller läroplaner, utan ungdomarna skapar dem själva. Tre fjärdedelar av lärmaterialet som används är producerat av ungdomarna. Det finns inga fasta tider utan ungdomarna lär vad de anser viktigt under de tider som passar dem

De vuxnas roll är att stödja och uppmuntra ungdomarnas lust att lära och att bygga upp deras självförtroende men inte att instruera dem. En grund för arbetet inom NotSchool är att bygga upp tillit till ungdomarna, som ofta har dåliga relationer till vuxna och är brända av den traditionella skolan. Därför har man medvetet slopat alla traditionella benämningar från skolvärlden. Ungdomarna kallas för forskare, lärarna är mentorer eller experter och namnet NotSchool talar ett språk.

Förutom mentorer som är utbildade lärare består de vuxna av lokala team med teamledare, administratör och tekniker. Ytterligare grupper är experter inom områden som läs- och skrivutveckling eller matematik. Varje forskare har en individuell plan för sitt lärande. I planen dokumenteras både personlig och social utveckling liksom kunskapsutveckling.

Metoden har väckt intresse i Sverige, eftersom den återskapat många ungdomars lust att lära. Skolverket vill dock framhålla att metoden inte ger en utbildning som är likvärdig med den som erbjuds inom det offentliga skolväsendet, eftersom ungdomarna inte följer läroplaner eller kursplaner. Undervisningen bedrivs inte heller av behöriga lärare. Metoden baseras inte heller på den skolplikt som råder i Sverige, eftersom det inte finns något krav på att elever i motsvarande grundskolan ska återvända till skolan.

⁶⁷ Gudni Olegirsson Ministeriet för undervisning, forskning och kultur. E-post till MSU januari 2008

⁶⁸ MSU, http://ledamedit.skolutveckling.se/leda_larande/inspireras/notschool/ 2008-05-28